

श्री जैन सत्य प्रकाश

CHARTER BY KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA

Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05

Fax : (079) 23276248

श्री सागर जैन लायब्रेरी
भरोली.
पुस्तक नं:

तंत्री

श्रीमनलाल जोरुणदास शाह

वर्ष : ५

क्रमांक ६०

अंक : १२

णमो त्थु णं भगवओ महावीरस्स

सिरि रायनयरमज्जे, संमीलिय सव्वसाहुसंमइयं ।
पत्तं मासियमेयं, भव्वाणं मग्गयं विसयं ॥ १ ॥

श्री जैन सत्य प्रकाश

(मासिक पत्र)

विक्रम संवत् १९९६ :	वीर संवत् २४६६ :	ईस्वीसन १९४०
श्रावण शुद्ध १३ :	शुद्धवार :	आगस्ट १५

वि-प-य-द-र्श-न

१	समित्तनुं पांय वर्षनुं कार्य	:	तंत्रीस्थानेथी	:	४२१
२	श्री वीरचरितम्	:	आ. म. श्री. विजयतीन्द्रसरिण	:	४२७
३	नैनधर्मी वीरेनां पराक्रम	:	श्री. मोहनलाल दी. चोडसी	:	४३४
४	मंत्रीश्वर जयमलजी	:	श्री. हजारीमलजी बांठिया	:	४३७
५	निहनववाद	:	मु. म. श्री. धुरंधरविजयण	:	४४२
६	श्री पार्श्वनाथकल्प	:	मु. म. श्री. यशोभद्रविजयण	:	४४८
७	उवसग्गहर स्तोत्रपादपूरतिरूप				
	समस्यास्तोत्र :		श्री अगरचंदजी नाहटा	:	४५१
८	श्री अन्नितशांतिस्तव अने तिनो छंदा	:	मु. म. श्री. सुशीलविजयण	:	४५३
	समाचार अने स्वीकार			:	४५४नी सामे

पूज्य मुनिमहारान्नेने विज्ञप्ति

हुवे यतुर्मास शरु थरु गयुं छे तो पोतपोतानुं यतुर्मास न्यां
निश्चित थयुं छाय त्यानुं सरनामुं लणी न्णुवावा सो पूज्य मुनिमहारान्नेने नअ
विज्ञप्ति छे.

लवान्म

स्थानिक १-८-०

अहारगाम २-०-०

दूटक अंक ०-३-०

मुद्रक : नरैत्तम हरगोविंद पंड्या, प्रकाशक: श्रीमनलाल गोक्णदास शाह, मुद्रणस्थान :
सुभाष प्रीन्टरी सलापोस कोस रोड अमहावाद, प्रकाशनस्थान : श्री नैनधर्म
सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय, नेशिंगसाधनी वाडी, धीकांटा रोड, अमहावाद.

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

ક્રમાંક : ૬૦

માસિક પત્ર]

[વર્ષ ૫ : અંક ૧૨

-તંત્રીસ્થાનેથી-

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિનું પાંચ વર્ષનું કાર્ય

ન મ્ર નિ વે દ ન

સંવત્ ૧૯૯૦ માં શ્રી અમદાવાદમાં મળેલ અખિલ ભારતવર્ષીય જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક મુનિસમ્મેલને, બીજાઓ તરફથી જૈનધર્મ ઉપર કરવામાં આવતા આક્ષેપાના જવાબો આપવા માટે શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિની સ્થાપના કરી હતી. આ સમિતિએ શ્રી મુનિસમ્મેલને પોતાને સોંપેલું કાર્ય સંપાદિત કરવા માટે 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' નામનું માસિક પત્ર શરૂ કર્યું તેને આ અંકે પાંચ વર્ષ પૂરાં થાય છે. આ પાંચ વર્ષ દરમિયાન 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' સમાજમાં જે કંઈ કાર્ય કર્યું છે અને જે રીતે એ સમાજનાં આદર અને પ્રીતિનું પાત્ર બન્યું છે તે ગૌરવભર્યું છે.

એ પાંચ વર્ષની માસિકની કાર્યવાહી અને સમાજહિતની દૃષ્ટિએ એની ઉપયોગિતા નીચેની હકીકતથી જ્યાલમાં આવી શકશે.

આક્ષેપાના જવાબો આપવાનું કાર્ય

જે વખતે શ્રી મુનિસમ્મેલને સમિતિની સ્થાપનાનો ઠરાવ કર્યો તે વખતે ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં પ્રગટ થતા સામયિકો અને પુસ્તકોમાં હિંદી ભાષામાં દિગંબરો તરફથી શ્વેતાંબરો વિરૂદ્ધ હડહડતા જૂઠાણાથી ભરેલું, તદ્દન એકપક્ષી અને શ્વેતાંબરોની એકાંત નિંદાથી ભરેલું જે સાહિત્ય રોજબરોજ પ્રગટ કરવામાં આવતું હતું તેને કેમ પહોંચી વળતું એ પ્રશ્ન ધીકતો હતો.

ગૂજરાતમાં જ વસતા અને મોટે ભાગે ગૂજરાતી ભાષાના સાહિત્યથી જ પરિચિત એવા આપણામાંના ઘણા ખરાને આવા, દિવસે દિવસે પ્રગટ કરવામાં આવતા સાહિત્યનો કે એ સાહિત્યથી આપણા ધર્મની બીજાઓની નજરે જે હલકાઈ થતી હતી તેનો જ્યાલ ન હોય એ બનવા જોગ છે. પણ મુનિસમ્મેલને તો એ વાતનો પૂરેપૂરો જ્યાલ હતો. એટલે મુજબત્વે કરીને આવા બેહુદા આક્ષેપોનો સચોટ જવાબ આપી શકાય અને આપણી સાચી વાત રજૂ

[૪૨૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

કરી શકાય એ માટે જ શ્રી મુનિસમ્મેલને આ સમિતિની સ્થાપના કરી હતી એમ કહીએ તો કશું ખોટું નથી.

આ પાંચ વર્ષ દરમ્યાન સમિતિએ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ દ્વારા જે કંઈ કાર્ય કર્યું છે તે બધાને બાબૂએ રાખીએ અને શરૂઆતમાં બે—ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન આવા હલકટ દિગંજર સાહિત્યનો સચોટ જવાબ આપવા જે પ્રયત્ન કર્યો છે અને તેનું જે આશ્ચર્યકારક પરિણામ આવ્યું છે તેનો વિચાર કરીએ તો તે સમિતિની અને આ માસિકની ઉપયોગિતા બતાવે એમ છે.

સમિતિએ માસિક શરૂ કર્યું તે પહેલાં જે દિગંજરો શ્વેતાંજર વિરૂદ્ધનું ઢગલાબંધ સાહિત્ય પ્રગટ કરે જતા હતા તેમને ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ માસિકના પ્રકાશને વિચાર કરતાં કરી મૂક્યા અને અત્યાર સુધી પોતે બિનજવાબદારી પૂર્વક જે કંઈ લખે જતા હતા તેનું લખાણ કરવામાં હવે સચોટ સામનો સહન કરવો પડશે એમ તેમને લાગવા લાગ્યું. પરિણામે શ્વેતાંજરો વિરૂદ્ધનું નવું સાહિત્ય પ્રગટ કરતાં દિગંજરોને અટકવું પડ્યું. ભલે આવા સાહિત્યનું પ્રકાશન સો ટકા બંધ ન થયું હોય, કોઈ કોઈ વખત થોડું ઘણું લખાઈ જતું હોય, છતાં તેમાં સંગીન ઘટારો થઈ ગયો છે, એમ એનાથી પરિચિત વિદ્વાનોને કબૂલ કરવું પડ્યું છે.

શ્રી મુનિસમ્મેલને આ સમિતિની સ્થાપના કરી તે અરસામાં સ્થાનકવાસી સામયિકમાં પ્રગટ થતી ‘ધર્મપ્રાણુ લોકાશાહ’ની લેખમાળામાં આપણા પૂર્વાચાર્યો વિરૂદ્ધ જે કંઈ લખવામાં આવ્યું હતું તેણે સમાજનું મન ઉચું કરી મૂક્યું હતું. સમિતિએ આ અંગે પણ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’માં એક લેખમાળા લખીને જે જવાબ આપ્યો છે તે નોંધવા યોગ્ય છે.

આ ઉપરાંત શ્રી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે લખેલ અને ‘પ્રજાબંધુ’ સાપ્તાહિકની લેટ તરીકે અપાયેલ ‘રાજહત્યા’ પુસ્તકમાં જૈનોને ઉતારી પાડે એવું જે કંઈ લખવામાં આવ્યું હતું તે પ્રસંગે; બેંગલોરના એક વિદ્વાને કાનડી ભાષામાં પ્રગટ કરેલ ‘જૌતમયુદ્ધ’ નામક પુસ્તકમાં તીર્થક શબ્દનો ઉપયોગ કરી જૈનો માટે જે ગેરસમજ ઉભી કરેલ તે પ્રસંગે; ‘કલ્યાણુ’ નામના હિન્દી ભાષામાં પ્રગટ થતા માસિકના, ત્રણ વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયેલ ‘સંતાંક’ નામના એક વિશેષાંકમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું મોઢે સુહપત્તિ બાંધેલું એવું સાવ બેહુદું અને તદ્દન અશાસ્ત્રીય ચિત્ર પ્રગટ કર્યું તે પ્રસંગે તેમજ શ્રી ગોપાલદાસ પટેલે સંપાદિત કરેલ અને શ્રી પુંજલાઈ અંથમાળા તરફથી પ્રગટ થયેલ ‘ભગવતીસાર’ નામના અંથમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામીના માંસાહાર અંગે જે કંઈ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો તે પ્રસંગે; આમ નાના મોટા અનેક પ્રસંગોએ સમિતિએ

અંક ૧૨]

નવ્ર નિવેદન

[૪૨૩]

તે તે જવાબદાર વ્યક્તિઓ સાથે પત્રવ્યવહારીને તે તે આક્ષેપોનો જવાબ આપવાનો જે પ્રયત્ન કર્યો છે તે આવી સમિતિની અને આવા માસિકની સમાજને કેટલી જરૂર છે તે પૂરવાર કરે છે. શ્રી મુનિસંમેલને જે આવી સમિતિની સ્થાપના કરવાની દરદેશી ન વાપરી હોત તો આવા પ્રક્ષેપો યોગ્ય ઉત્તર આપવાનું શક્ય ન બનત એમ સમિતિના કાર્યથી પરિચિત વિદ્વાનોનું કહેવું ખિલકુલ સાચું છે.

અત્યારે સમિતિ જૈનગંધરે પોતાના Inside Asia (એશિયાની બીતરમાં) ગ્રંથમાં જૈનો માટે જે કંઈ ગેરસમજભર્યું લખ્યું છે તેનો જવાબ આપવાનો પ્રયત્ન કરી રહી છે.

આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે શ્રી. મુનિસંમેલને જે ઉદ્દેશથી સમિતિની સ્થાપના કરી હતી તે ઉદ્દેશને 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' માસિક દ્વારા પાર પાડવાનો સમિતિએ પૂરેપૂરો પ્રયત્ન કર્યો છે અને ભવિષ્યમાં કરતી રહેશે.

આવા આક્ષેપો સહંતર બંધ થાય એમ બનવું અશક્ય છે, કોઈના કોઈ પ્રસંગે કોઈના કોઈ વ્યક્તિ તરફથી આવા આક્ષેપો થવાના જ. એટલે જ્યારે જ્યારે એવા આક્ષેપો કરવામાં આવે ત્યારે ત્યારે એનો સંચોટ રહિયો આપવા માટે આ સમિતિ અને માસિકની અનિવાર્ય જરૂર છે એ સમજી શકાય એવી ખીના છે. અને તેથી સમાજે તેને પૂરેપૂરો સાથ આપીને નભાવવાં જોઈએ એ પણ એટલું જ સાચું છે.

સૌનો સહકાર

આ પાંચ વર્ષ દરમિયાન સમિતિએ જે રીતે કામ કર્યું છે અને આપણા સમાજની અંદરઅંદરની કોઈ પણ ચર્ચામાં લેશ પણ ભાગ નહીં લેવાની નીતિને સંચોટપણે વળગી રહીને 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'નું પ્રકાશન કર્યું છે તેથી તે સમાજમાં સૌનું પ્રીતિપાત્ર થયું છે અને બધાયનો તેને સહકાર મળતો રહ્યો છે. જેઓ 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' નિયમિત વાંચે છે અને તેમાં અનેક પૂજ્ય મુનિરાજોના તેમજ અન્ય વિદ્વાનોના જુદા જુદા વિષયોના લેખો જુએ છે તેમને ઉપરની વાત જણાયા વગર નહીં રહી હોય.

વળી માસિક કેવળ ગુજરાતી ભાષામાં જ પ્રગટ નહીં કરતાં તેમાં હિંદી ભાષાના લેખો પણ આપવામાં આવતા હોવાથી તેટલા પ્રમાણમાં ગુજરાત બહારના પ્રદેશોમાંથી પણ માસિકને સહકાર મળતો રહે છે.

સુંદર વાચન

શ્રી મુનિસંમેલને સમિતિની સ્થાપના આપણા ધર્મ ઉપર થતા આક્ષે-

[૪૨૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

પોના જવાબો આપવા માટે કરી હતી, છતાં 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' માસિકમાં કેવળ આશ્વેષોના જવાબોવાળા લેખો જ પ્રગટ કરવાનું ન રાખતાં માસિકમાં સમાવહિતની દૃષ્ટિએ ઉપયોગી જર્ણાલ તોવા અને જેમાં આપણા ધર્મની ગૌરવગાથા પ્રગટ થતી હોય તોવા વિવિધ વિષયના અનેક લેખો પ્રગટ કરવામાં આવે છે. આપણા ઉપર કરવામાં આવતા આશ્વેષોનો આપણે જવાબ આપીએ તેની સાથે સાથે આપણા ધર્મનો મહિમા અને ગૌરવ આપણે સમજતા થઈએ એ પણ બહુ જરૂરી છે. અને તેથી 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'માં ઐતિહાસિક, ઔપદેશિક, સાહિત્યિક કે પુરાતત્વ સંબંધી સાહિત્ય પણ મોટા પ્રમાણમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. આવા સાહિત્યથી ભરેલા 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'ના અંકો એક સામયિક કરતાં અનેકગણા વધુ કીમતિ અને એક પુસ્તક જેટલા ઉપયોગી છે એમ તેને જોનારને લાગ્યા વગર નહીં જ રહે.

બે વિશેષાંકો

આ પાંચ વર્ષ દરમિયાન બીજા અને ત્રીજા વર્ષમાં 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'ના 'શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક' અને 'શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંક' નામક બે વિશેષાંકો પ્રગટ કરવામાં આવ્યા છે. પહેલા વિશેષાંકમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામીના જીવનને લગતા અનેક ઐતિહાસિક લેખો આપવામાં આવ્યા છે અને બીજા વિશેષાંકમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછીના એક હજાર વર્ષ સુધીના અનેક વિષયોને સ્પર્શતો જૈન ઇતિહાસ આપવામાં આવ્યો છે. આ રીતે આ બે વિશેષાંકો ભગવાન મહાવીરસ્વામી અને તે પછીના એક હજાર વર્ષ સુધીના જૈન ઇતિહાસની સાંકળરૂપ છે. જે વિક્રાનોએ આ બે વિશેષાંક જોયા છે તેમણે તેની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી છે.

આ બે વિશેષાંકોના અનુસંધાનમાં ત્રીજા વિશેષાંક ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછીના એક હજાર વર્ષ પછીના બીજા એક હજાર વર્ષના જૈન ઇતિહાસને લગતો પ્રગટ કરવાની અમારી ઉમેદ છે. એ ઉમેદ જલદી પાર પડે એમ ધૃષ્ટિએ.

પૂજ્ય મુનિરાજેની વિદ્વાનો લાભ

આપણા પૂજ્ય મુનિસમુદાયમાં, જૂના કાળથી પઠન-પાઠનનો ક્રમ ચાલ્યો આવે છે. સંસારથી વિરક્ત થયેલ આ સમુદાય પોતાની આત્મસાધક ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવા ઉપરાંતનો સમય સાહિત્યસેવનમાં ગાળે છે, અને એનું જ એ પરિણામ છે કે જૈન સાહિત્ય જગતના કોઈ પણ ધર્મના સાહિત્ય કરતાં જરાય ઉતરતું નથી એટલું જ નહિ પણ એણે સાહિત્યનાં અનેક ક્ષેત્રોને આવરી લીધાં છે.

આપણા પૂજ્ય મુનિરાજે અનેક વિષયના ઊંડા વિદ્વાનો હોય છે. એટલે અત્યારના સંયોગે પ્રમાણે તેઓની વિદ્વત્તાનો લાભ નાના નાના વિવિધ વિષયના લેખો દ્વારા જૈન તેમજ જૈનેતર જનતાને સમયે સમયે મળતો રહે એ ઘણું જરૂરી છે. આવા લેખો અનેક પ્રકારની ગૌરવમયેને દૂર કરી સાચી પરિસ્થિતિ સમજાવી શકે છે. આવા લેખો પ્રગટ કરવાનું કાર્ય પુસ્તકો કરતાં વર્તમાન પત્રો કે માસિકો દ્વારા વધુ સારી રીતે બની શકે છે. અત્યારસુધી પૂજ્ય મુનિરાજેમાં માટે ભાગે પુસ્તકો લખવાની પ્રથા હોવાથી આવા લેખો લખવાને લગભગ અભાવ હતો, પણ 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' પૂજ્ય મુનિરાજેનો સહકાર મેળવીને તેમણે લખેલા વિવિધ વિષયના લેખો મારફત આ અભાવને દૂર કરવાનો જે પ્રયત્ન કર્યો છે એ સમિતિ માટે ગૌરવનો વિષય છે.

'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'ના વાચકો જોઈ શક્યા હશે કે અનેક પૂજ્યોએ અનેક પ્રકારના લેખો આપીને માસિકને સમૃદ્ધ બનાવવામાં સુંદર સહકાર આપ્યો છે. અમને આશા છે કે આ સહકાર હજુ પણ વધશે અને તેમની વિદ્વત્તાનો લાભ વધુને વધુ પ્રમાણમાં અમે જનતાને અપાવી શકીશું.

આપણા પૂજ્ય મુનિસમુદાયની વિદ્વત્તાનો લાભ આ રીતે જનતાને મળે અને એ પૂજ્યવર્ગ પણ કોઈ પણ પ્રકારની શંકા વગર નિસંદેહપણે પોતાના લેખો મોકલી શકે અને તેમના લેખો કોઈ પણ પ્રકારની ટીકા-ટિપ્પણી વગર પ્રગટ કરી શકાય તે માટે 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ' જેવા માસિકની ઘણી જ જરૂર છે. સમાજે આ દૃષ્ટિએ પણ સમિતિ અને માસિકને નભાવવાં જોઈએ.

ઓછું લવાજમ તેમજ ભેટ

'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ'ના વાચકો જોઈ શક્યા હશે કે તેમાં કોઈ પણ પ્રકારની જાહેરખબરમાં જગ્યા રોકવામાં નહીં આવતી હોવાથી વર્ષ દહાડે લગભગ ૫૦૦ પાનાનું સંગીન વાચન આપવામાં આવે છે. અને આમ છતાં તેનું લવાજમ માત્ર એ રૂપિયા જ (અને અમદાવાદ માટે તો માત્ર દોઢ રૂપિયા જ) લેવામાં આવે છે, જે પ્રમાણમાં ઘણું જ ઓછું ગણાય.

આ ઉપરાંત આ સમિતિની સ્થાપના શ્રી મુનિસંમ્મેલને કરી તેથી તેનો લાભ પૂજ્ય મુનિસમુદાયને વિશેષ પ્રમાણમાં મળતો રહે તેથી પૂજ્ય મુનિરાજેને આ માસિક કોઈ પણ પ્રકારનું લવાજમ લીધા વગર ભેટ આપવામાં આવે છે.

સમિતિ અને માસિકની ઉપયોગિતા

ઉપરની હકીકત ઉપરથી બરાબર સમજી શકાય એમ છે કે સમાજસેવા માટે આ સમિતિ તેમજ આ માસિકની કેટલી ઉપયોગિતા છે, અને તે કેવું સુંદર કામ બજાવી શકે છે.

[૪૨૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

આ પ્રસંગે આપણે એ પણ સમજી રાખવું જોઈએ કે— એક સમાજની ઉન્નતિ માટે જેમ તેની અંદર સુધારા વધારા કે સંગઠન કરવાની જરૂર છે તેટલીજ જરૂર તે સમાજ ઉપર બહારથી કરવામાં આવતાં આક્રમણોનો સામનો કરવાની છે. કેવળ અંદર અંદરનો જ વિચાર કરવામાં આવે અને બાહ્ય આક્રમણ માટે કશી જોગવાઈ ન હોય તો સમાજ માટે તે બહુ ભારે ઘટ પડે અને પરિણામે એક દિવસ સમાજને તે માટે સોસવું પડે.

પ્રતિકારના શસ્ત્રનો ઉપયોગ હમેશાં કરવાનો હોતો નથી, પણ પ્રતિકારનો પ્રસંગ આવી પડે ત્યારે ‘આગ લાગે ત્યારે કૂવો ખોદવા’ની જેમ, પ્રતિકારનું શસ્ત્ર ગોતવાના કાંકા ન મારવા પડે તે માટે પણ આવા માસિકને પોષણ આપવું જોઈએ અને નલાવવું જોઈએ. પ્રસંગ પડતાં તે જે કાર્ય કરી શકે તેનાથી તેની પાછળ કરેલ બધાય ખર્ચનું વળતર અવશ્ય મળી રહે.

અમારી વિનંતી

કોઈ પણ નાની કે મોટી પ્રવૃત્તિ નાણા વગર ન જ ચલાવી શકાય, દરેક માટે તેના પ્રમાણમાં નાણાંની જરૂર હોય એ સમજી શકાય એવી હકીકત છે. એટલે સમિતિ અને માસિક અંગે ઉપરની હકીકત રજૂ કર્યા પછી અમારે એટલું જ કહેવાનું છે કે—આ માસિક કોઈ પણ પ્રકારના આર્થિક લાભની લાવનાથી પ્રકટ કરવામાં નથી આવતું; આ માસિકમાં કોઈ પણ પ્રકારની જાહેરખબર લઈ પૈસા ઉપજાવવામાં નથી આવતા, પણ આણું માસિક સંગીન વાચનથી ભરપૂર આપવામાં આવે છે અને એનું લવાજમ સાવ નજીવું રાખવામાં આવ્યું છે. એટલે અમારી વિનંતી છે કે—આ સમિતિ અને માસિકને નલાવવા માટે જે કંઈ નાણાંની જરૂર પડે તે માટે દરેક જૈનભાઈ પોતાથી ખતો કાઢી જરૂર આપે અને પૂજ્ય મુનિરાજે મુનિસમ્મેલને સમિતિની સ્થાપના અંગે કરેલા ઠરાવ પ્રમાણે સમિતિ માટે અવસરે જરૂર ઉપદેશ આપવાની કૃપા કરે.

આ સમિતિ એ શ્રી મુનિસમ્મેલનના એક સક્રિય સંભારણુ રૂપ છે. શ્રી જૈન સંઘ સમૃદ્ધ-દ્રવ્યસંપન્ન સંઘ છે. કેવળ આર્થિક સહાયના અભાવે આવી સમાજહિતની પ્રવૃત્તિ અટકી પડવાનો પ્રસંગ તે નહીં જ આવવા દે. અમને આશા છે કે સૌ કોઈ પોતાથી ખતો સહકાર આપી સમિતિને અને માસિકને જરૂર નલાવશે. અસ્તુ.

શ્રી વીરચરિતમ્

સંશોધક—આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવતીન્દ્રસૂરિય

આ શ્રી વીરચરિતની નકલ આહોર (મારવાડ)ના શ્રી રાજેન્દ્ર જ્ઞાનાગમ જ્ઞાનભંડારના ખંડલ નંબર ૧૮૨માંની એક હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી કરવામાં આવી છે. આમાં શ્રી મહાવીરસ્વામીના જીવનની મુખ્ય મુખ્ય ઘટનાઓ સંક્ષેપથી આપવામાં આવી છે. આ કૃતિ સંવત્ ૧૭૨૧ની સાલમાં રચવામાં આવેલ છે એમ છેવટની ૨૭મી કડી ઉપરથી જણાય છે. તેમજ એના કર્તાનું નામ લખમણ હોયું જોઈએ એમ છેવટની ૨૬મી કડી ઉપરથી જણાય છે. જીની ભાષાના અભ્યાસીઓને આ કૃતિ અવશ્ય ઉપયોગી થઈ પડશે.

સંશોધક

પહિલઉ ધુરિ સમરૂં અરિહંત, આઠ કરમનઉ આણ્યઉ અંત ।
 વાગવાણિ પ્રહ્મા તણ્ણી, સમરૂં સરસતિ હું સામિણ્ણી ॥ ૧ ॥
 સુગુરૂ વચન શ્રવણે સંલલી, પભણ્ણીસુ વીરચરિત મનરલી ।
 ચઉવીસમઉ જિણ્ણેસર રાય, ગાયસુ સંઘતણ્ણઈ સુપસાય ॥ ૨ ॥
 જંખૂદીવ ભરહઈ ખંડ, તિહ માહે છઈ ગામ પ્રાહ્મણ્ણકુંડ ।
 વસઈ શિષભહત વિદ્યાવંત, પ્રાહ્મણ્ણિ દેવાનંદાકંત ॥ ૩ ॥
 નિસિભરિ પઉડી તે પ્રાહ્મણ્ણી, તિહિ સુરવરી વહી ગઈ ઘણ્ણી ।
 રાતિ ણિ પુહર ગયા જેતલઈ, ચઉહ સુપન લાધા તેતલઈ ॥ ૪ ॥
 આવ્યઉ મઘગલ ધુરિ મલપંતિ, દીઠઉ શિષભ મહાબલવંતિ ।
 પેગ્યઉ સુપન તીજઈ કેસરી, લખમી સાચરની કુંવરી ॥ ૫ ॥
 દામમાલા સંપૂરણ્ણ ચંદ, દીઠઉ સહસ કિરણ્ણ ગયંદ ।
 લહકઈ ઘન સુપન આઠમઈ, ભર્યઉ કલશ જલ સોવનમઈ ॥ ૬ ॥
 ..... , રચણ્ણરાસિ સાચર ધ્યાન ।
 ધુવણ્ણ અગનિશિખા ચઉદમઈ, સુપનંતર જાગી તિમઈ ॥ ૭ ॥
 તે સુંદરી ઊડી તિણ્ણિ વાર, સુકલ ધ્યાન મનિ ધરઈ અપાર ।
 શિષભહત મન હરખ અપાર, સુપનંતરનઉ કરઈ વિચાર ॥ ૮ ॥
 લણ્ણઈ વિપ્ર સુણ્ણિ પ્રમદા કંત, હુસ્યઈ પુત્ર પિણ્ણ મેરૂ સમાન ।
 જાત ગરવ જનમંતર કિયો, તિણ્ણિ કરમિ નીચ કુલ અવતર્યઉ ॥ ૯ ॥
 માહણ્ણકુંડ વીર અવતરઉ, ઈંદ્રતણ્ણો આસણ્ણ થરહરઉ ।
 કાંઈ આસણ્ણ નહીં અસમાન, મન અવલોકિ જેવઉ જ્ઞાન ॥ ૧૦ ॥

૧ અહીં ૧૦, ૧૧ અને ૧૨મા સ્વપ્નનાં નામ આડી રહી ગયાં છે.

[૪૨૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

ધરી જ્ઞાન બલતઉ ઇમ કહઈ, વીર અવતર્યઉ કુલ આશ્વણતણઈ ।
 એ કર જોડી ઊભઉ રહઉ, અંજલિ જોડી શક્તસ્તવ કહઉ ॥ ૧૧ ॥
 ઇંદ્ર અયુક્ત દીકઉ દૃષ્ટ, જોલાવ્યઉ તતખિણુ હરણેગ ।
 તે સુર આવ્યઉ તિણુવાર, પાય લાગીનઈ કર્યઉ જુહાર ॥ ૧૨ ॥
 કહો અમ્હ સામી કેહઉ કાજ, ઘઉ આદેશ ઇંદ્ર મહારાય ।
 પલણઈ ઇંદ્ર વિતએ કરઉ, માહણુ તણઉ ગર્ભ ઉપહરઉ ॥ ૧૩ ॥
 ભુઈંજ પરિ છઈ ખત્રીકુંડ, ભૂપતિ સિદ્ધારથ નરિંદ ।
 તસુ ધરણી ત્રિસલા નારિ, ગર્ભ લેઈ તિહાં આવતા ॥ ૧૪ ॥
 તેહના ઉદરમાહિં છઈ જોહ, માહણુ કુંવરિ અવતારઉ તેહ ।
 ઇંદ્ર તણઉ સંલલ્યો આદેસ, મર્ત્યલોક કીધઉ પરવેશ ॥ ૧૫ ॥
 નિસભરિ પઉડી સુંદરી તેઉ, લેઈ ગરભ પાલટી આવેઉ ।
 વનિતા તાણુ આલ પરિહરઉ, ઇંદ્ર કહઈ હંતા તિમ કરઉ ॥ ૧૬ ॥
 ગર્ભ પાલટી સુર ગયા તિસિ, વહી સુપનંતર લીધાં તિસિ ।
 દુખભરિ રમણિ વિહાણી રાતિ, જાઈ વર વીનવ્યઉ પ્રભાતિ ॥ ૧૭ ॥
 સ્વામી સુપન અનરથ હુઆ, ત્રિસલા જાણુ ઊદાલીયા ।
 સુણિ સુંદરિ પ્રિય બલંત કહી, રાકાં ઘરે રતન કિમ રહઈ ॥ ૧૮ ॥
 સુખ ભોગવી નિરંતરમેવ, નિસભરી પઉડી તિસલાદેવી ।
 જખક રથણી આધી રહી, ચઉહ સુપન નિજ લાઘા સહી ॥ ૧૯ ॥
 ઊઠી રમણિ કરિ સંજેવિ, ધરિ ધ્યાન મનિ ત્રિસલાદેવિ ।
 પ્રહ વહસી પ્રિય જિલીરણી, સુહિણુતણી વાત સવિ કહી ॥ ૨૦ ॥
 સિદ્ધારથ રાજા મઈ ભણુઈ, તેઉં પંડિત ધરિ આપણુઈ ।
 આવ્યા પંડિત કહઈ વિચાર, ઇવંતુ અવતરઉ કુમાર ॥ ૨૧ ॥
 ઉદયવંત જેટઉ હોઈસિ, માઈ તાઈના દુખ ભાંજઈસિ ।
 તે પંડિતનઈ તૂંઉ રાય, આપી નમી પંચ અંગ પસાય ॥ ૨૨ ॥
 રાજા મનિ રૂલીયત થયા, પંડિત ધરિ આપણુઈ ગયા ।
 માઈ મનિ હોહલી રૂડા ધરઈ, સુખભરિ ગરભ દિનિ દિનિ આણુસઈ ॥ ૨૩ ॥
 પ્રછન્નવિરતિ રહિયા જિનરાય, જાણુ અમ્હ દુહવાયસઈ માય ।
 સાત માસ વઉલ્યા જેતલઈ, માઈ મનિ દુહવાણી તેતલઈ ॥ ૨૪ ॥
 સહીઅર જિમલી ઊભી રહી, ન હાલિ ગરભ બાત ઇમ કહી ।
 અવધિજ્ઞાન વીર મનિ ધરઈ, માઈ દુખ ભાંજેવા કુરકુરઈ ॥ ૨૫ ॥

અંક ૧૨]

શ્રી વીરચરિતમ

[૪૨૯]

વારિ નિવહ લીધું તિસિ, જ્યાં લગિ માઈ તાઈ જીવસઈ ।
 તાં નહીં પરણું સંજમસિરી, ઈણુ દુખિ કરણા આદરી ॥ ૨૬ ॥
 જણુણી મન મઈ પૂગી આસ, ઈમ કરતાં વહિયાં નવ માસ ।
 ચૈત્ર સુકલ તેરસ જનમિયા, સિદ્ધારથરાય ઉચ્છવ ક્રિયા ॥ ૨૭ ॥
 તેતલઈ આવી છપન કુમારિ, સૂતિગ કરમ કરઈ તિણિવારિ ।
 જેતલઈ જનમ્યા વીરજિણુંદ, તેતલઈ કંપ્યઉ આસણુ ઈંદ ॥ ૨૮ ॥
 આસણુ થકી ઉતરીયા હેઠ, અવધિ ન્યાઈ ઈંદ્ર દીધી દૃષ્ટ ।
 ધરીય ધ્યાન ઈમ બોલઈ ઈંદ, જનમ્યા ચઉવીસમા જિણુંદ ॥ ૨૯ ॥
 વાજ્યા ઘંટ સુધોષાતણુ, તેતલઈ ઘંટ સવે રૂણુઝણુયા ।
 ઈંદ્ર ભુવનપતિ આઘ્યા વીસ, વાણુવિંતરના ઈંદ્ર બત્રીસ ॥ ૩૦ ॥
 આઘ્યા કલ્પતણુા દસ ઈંદ, આઘ્યા દોઈ સૂરિજ નઈ ચંદ ।
 સરસા સુરપતિ મિલીયા બાહુ, જનમમોચ્છવ આઘ્યા સહુ ॥ ૩૧ ॥
 નિદ્રાતણું મંત્ર માઈ દીઉ, જણુણી કનહાં જઈ લીઓ બેટઉ ।
 ચઉસઈ ઈંદ્ર એકઠા હુઆ, મેરૂ સિખરગિરિ લેઈ ગયા ॥ ૩૨ ॥
 કણુય કલસ સવિ ભરીયા નીર, લઘુવિ બાલક તણુઉ સરીર ।
 કરિ કુસુમંજલિ ચિતઈ ઈંદ્ર, કિમ સહિસઈ લહુઉ વીરજિણુંદ ॥ ૩૩ ॥
 જિહાં સરિવ છૂટિ સરિધાર, ઉદક તેતલિ નાસિ કુમાર ।
 તિણુ નહવણુ કરઈ ન કોઈ, ...^૧.....
 જિણુ અંગૂઠઉ ચંપીયઉ, તેતલઈ મેરૂ પર્વત કંપીયઉ ॥ ૩૪ ॥
 ધૂણુ ધરતિ મેલી માગ, હાલ્યા પાયાલે સળ માગ ।
 ગિરિ ત્રૂટી ભૂમિતલ પડઈ, આકંપી અચલા ઘડહડઈ ॥ ૩૫ ॥
 કાયર સમે તિહાં ટલવલ્યા, સાયર તળ સગલા ઝલઝલ્યા ।
 ત્રિભુવન કંપાવઉ જિનરાય, ઈંદ્ર તેવાર લાગઉ પાય ॥ ૩૬ ॥
 ત્રિણુ પ્રહક્ષિણુા દેઈ ખામીયા, ઈંદ્ર જનમમહોચ્છવ ક્રિયા ।
 વીર જિણુ જિમલા મૂકીયા, સુરપતિ સવિ આપણુઈ થાનક ગયા ॥ ૩૭ ॥
 લીયો મંત્ર જગી માય, આણુદિયો સિદ્ધારથરાય ।
 દીયઉ દાન સુત જનમ્યા ભણી, સાજન હરખ્યા મહિમા ઘણી ॥ ૩૮ ॥
 જીપરિ આપ્યા કોફલ પાન, બેટા નામ દીયા વર્જમાન ।
 ઈંસ નામ દીધ બેહુ ભણી, ઉપ્પન્ના લગિલચ્છી ઘરિ ઘણી ॥ ૩૯ ॥

૧ આ લીટી આટલી અધૂરી લાગે છે.

[૪૩૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

દિનદિન વાઘઈ કુમર સુજાણુ, જાણુઈ આગમ વેદ પુરાણુ ।
 કમલ સુકોમલ સગલઉ અંગ, રૂપ રૂંડઉ જિસઉ અનંગ ॥ ૪૦ ॥
 અંધકાર તપતેજી હરી, જિમ દિણુયર અબ્જુઆલઉ કરી ।
 લક્ષણુ બત્રીસ અતિ ગુણુવંત, બાલપણુ લગિ અતિ બલવંત ॥ ૪૧ ॥
 આવ્યા રાજપુત્ર સગિ મિલી, જઈ રમસ્યાં આમલપીપલી ।
 જિનવર કુમર દીયઈ બહુમાન, રમવા ચાલ્યા શ્રીવર્ધમાન ॥ ૪૨ ॥
 નયરિ બાહિર કીયઉ પ્રવેશ, ...^૧..... ।
 કુમર સવે તિહાં રામતિ કરઈ, ઈંદ્ર વીરના ગુણુ બચઈ ॥ ૪૩ ॥
 ઈંદ્ર વચણુ સાંભલિ સુર આવીયઉ, રાતા લોચણુ વિષહર થયઉ ।
 રહિઉ વૃક્ષતલિ વીંટી કરી, તેહ પાખલિ કોઈ ન સકઈ ફિરી ॥ ૪૪ ॥
 લબકાય મુખ જિહવા બેઉ, વીરઈ વિસહર દીઠા તેઉ ।
 કર અલીનઈ દૂહવ્યઉ પૂરી, સાહી વહન નઈ નાખ્યઉ ફૂરી ॥ ૪૫ ॥
 વચલી મિથ્યાતિ ગયા ણિવઉ, નાન્હઉ થઈ રમવા આવીઉ ।
 કુમર ભણુઈ જે નર હારસઈ, ખંધિ કરીનઈ ઉપાડિસ્યઈ ॥ ૪૬ ॥
 એવં દેખી જઈ તમે રમઉ, નહિંતર પુરૂષ પંથઈ અતિકમઉ ।
 સુણી વચન રહીયઉ દેવતા, ચાલ્યા કુમર સવે મલપતા ॥ ૪૭ ॥
 વર્ધમાન જઈ ખીડું લીયઉ, વીરપ્રતઈ દાવ વાહારીયઉ ।
 રાજકુમરિ સાંભલિ સુર ભણુઈ, નરવર ચડઉ ખંધિ અમ્હતણિ ॥ ૪૮ ॥
 જિણુવરનઈ મનિ હરખ અપાર, તખ કંધો લઈ ચઢયા કુમાર ।
 ચઢિય ખંધિ દાણુવ વૃદ્ધિ કરઈ, વરધમાનને લેગયઉ સહી ॥ ૪૯ ॥
 હીયડઈ અતિ દુખ આણુઈ રાય, રૂદન કરવા લાગી માઈ ।
 સાજન મિલીયા કરઈ ઉચાટ, વરધમાનનઈ જોવઈ વાટ ॥ ૫૦ ॥
 સુર વાઘ્યઉ સંખેપિ કહઈ, વાઘ્યઉ દુષ્ટ તે અંબર જાઈ ।
 રવિસસિ કાને કુંડલ થાઈ, ...^૧..... ।
 હિરદય વિમાસી વીર જિણુંદ, ઠીંકી સુર થાસિ સતખંડ ॥ ૫૧ ॥
 અંગૂંડઉ મસ્તકિ અંપીયઉ, તેતલઈ તે દાણુવ કંપીયઉ ।
 આકુલ વ્યાકુલ થઈ અડવડઉ, ધૂણનઈ ધરમંડલિ પડઉ ॥ ૫૨ ॥
 દાણુવ જંબુક જિણુવર સીહ, દાણુવ પરણી જિનવર દીહ ।
 અધિક હુતાસન જુંપરિ જલઈ, વિસહરનું લંક નવિ ડરઈ ॥ ૫૩ ॥
 વરસ બત્રીસે નર થયઉ, આગલિ આવી બલઉ રહયઉ ।
 સાંચુ કહઈ મમ મહારાય, જઈ જિણુવરનઈ લાગઉ પાય ॥ ૫૪ ॥

૧ આ લીંટી અધૂરી લાગે છે.

અંક ૧૨]

શ્રી વીરચરિત્ર

[૪૩૧]

ઇંદ્ર પરિ વખ્યાણ્યઉ જિસુ, તે અતુલી બદ્ધ સામી તિસુ ।
 સખલ પુરૂષનઇ સાહસ ધીર, દાણુવ નામ દીયઉ મહાવીર ॥ ૫૫ ॥
 થાપી નામ નઇ સુર ચાલીઆ, મહાવીર મંદિર આવીયા ।
 હરખ્યઉ રાજ જળ દીઠઉ કુમાર, માઇ આગલિ નંદીયઇ અપાર ॥ ૫૬ ॥
 આવ્યા મનુષ્ય વધાવઇ ઘણા, સવિ દુખ ભાગા સાજનતણા ।
 નરવર મનિ આણુંહઉ ઘણા, બલ દેખી શ્રી મહાવીરતણા ॥ ૫૭ ॥
 સાત વરસના હુઆ જામ, નિસાલી પાઠવીયા તામ ।
 આસણુ કંપી આવઇ ઇંદ્ર, સિંહાસણુ થાપ્યા જિનચંદ્ર ॥ ૫૮ ॥
 ગયા વિપ્ર કરિવા સિણુગાર, ઇંદ્ર પૂછિ સંદેહ વિચાર ।
 ભાગા ઇંદ્રતણા સંદેહ, ભણાવિવા મુઝ આવ્યઉ એહ ॥ ૫૯ ॥
 અપૂર્વ અરિત્ર દેખિ ઇમ ભણુઈ, પાણિચહણુ કીજઇ પુત્રતણુઈ ।
 સાજણુ સવિ આવ્યા તેતલઈ, આનંદ મનાવઈ બહુ પરઈ ॥ ૬૦ ॥
 રાય વિવાહ મહોચ્છવ કીયઉ, કુમર જસોદા પરણાવિયઉ ।
 ઘરિ ઘરિ ઓચ્છવ સવિ કિતણુઈ, રાજ કરઈ થાનક આપણુઈ ॥ ૬૧ ॥
 રંગિ રમઈ રાણી વર એઉ, દિવસ કેતલઈ જનની ઘેઉ ।
 મહાવીર સવિ કીધા કાજ, ત્રીસ વરસ પ્રતિપાદયા રાજ ॥ ૬૨ ॥
 વીર કરઈ છઇ નિતુ ઉપગાર, દીઠઉ એહવઉ અથિર સંસાર ।
 રાજ રાજરિદ્ધિ રમણિ પરિહરી, વીર પરણીછઈ સંજમસિરી ॥ ૬૩ ॥
 માર્યઉ મદન સરીખઉ મોહ, કુલ આપણુઈ ચઠાવ્યઉ સોહ ।
 દાન દીધઉ દાન દીધઉ બહુ, પરિસહ ઉપસર્ગથી ન ડરઈ કબહુ ॥ ૬૪ ॥

ભાસ

“દાણુ દીધઉ દાણુ દીધઉ શ્રી મહાવીર, ઘણુ કણુ કંચણુ રચણુ સવે,
 જિણુહ પ્રતિ સવિ લચ્છી દીધઉ, હય ગય ગુંડ મુગતાફલ, વરસ એક ભાઇ
 ભીરણુ કીધા, ગઠ મઠ મંદિર આપીયા, અરથ ગરથ ભંડાર, પંચ મુઠિ લોચ્ય
 કરી, દીધઉ સંજમભાર ।”

ચોપાઇ

વિહાર કમ શ્રી મહાવીર કીયઉ, એક વિપ્ર કેડઈ આવીયઉ ।
 આપ્યા કાપડ કટક એઉ, ગિહું વાર લેઈ ગયઉ ॥૧ ॥
 ભગવન! ગયો વિદેશ-વિદેશ, અખૂઝ જીવનઇ દિઉ ઉપદેશ ।
 ઇમ ઘણુ તપ જિનવર આદર્યઉ, ષટ માસ વાડા અંગીકર્યઉ ॥ ૨ ॥

[૪૩૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

ઈમ અનંતી વેદન સહી, કરમ નિકાચિત સગલા સહી ।
 તાવર લાગઈ અતિ સુકુમાલ, વનચારિં ગોરૂ ગોવાલ ॥ ૩ ॥
 સવિ પિંડાર મિલી આવીયા, જાએ જિનવરનઈ યોલાવીયા ।
 દોરતાણી લલામણુ કહી, જિણુવર તઉ મુખ ઓલ્યા નહીં ॥ ૪ ॥
 તે પિંડાર ગયા જેતલઈ, ગોરૂ દહદિસિ ગયા તેતલઈ ।
 કાજ કરે નઈ પાછા વલ્યા, તે આવી જિણુવરનઈ મલ્યા ॥ ૫ ॥
 તિણિ ધાનકી નવિ દીસઈ ગાય, પિંડાર પૂછે જિનવરરાય ।
 અમહે લલામણિ દીધી હતી, ગોરૂ કાજઈ દેખજ્યો જતી ॥ ૬ ॥
 જિન પ્રતિ જીભ દષ્ટ વાવરી, સતુ મિત્ર સમવડ ધરઈ ।
 મોન કરી રહિયા મહાવીર, ચલણા ઊપરી રાંધી ખીર ॥ ૭ ॥
 વલી ગોવાલીએ ઉપસર્ગ ક્રિયા, કાનામાહે ખીલા ઠોક્રિયા ।
 વાધંતા કાખ્યા સખ એઉ, પ્રછન્ન વેદન ન લહઈ કાંઈ ॥ ૮ ॥
 વેદન કરી ગોવાલિયા ગયા, ઊપરિ વલી મેઘઉ નયા ।
 અબકી બીજ ધરકઈ આલ, ચલણા ઊપરિ ઊગ્યઉ ડાલ ॥ ૯ ॥
 જલધર વરસે દિન સરવરી, જિનવર રહ્યા મૌન વ્રત કરી ।
 ઈમ કરતાં દિન કેતલા થયા, કાઉસગ પારી વીર વિહરણુ ગયા ॥ ૧૦ ॥
 વઈદે દીકા ખીલા કાનિ, કરી પારણુઉ રહીયા ધ્યાનિ ।
 તેહ વૈદ્ય કેઈઈ આવીયઉ, સરસા દોઈ લેઈ ચાલીયઉ ॥ ૧૧ ॥
 તે કરિ તાણુયા નવિ નીસરઈ, ખીલા ન દીસઈ કાખ્યા કિણુઈ ।
 આંગા જંગૂડાલિ એઉ, સખલ દોર લેઈ આંધ્યા તેઉ ॥ ૧૨ ॥
 શાખાઘાત ક્રીયઉ જેતલઈ, ખીલા નીસરીયા તેતલઈ ।
 મહાવીર કરત આકંદ, ક્ષાટી ડુંગર થયઉ સતખંડ ॥ ૧૩ ॥
 કરમિ જત્ર નડયા છઈ જકે, કરમિ ગયઉ શ્રેણિક નરકે ।
 કુબેરદત્ત જણુણી સંભોગ, નલદવદાંતી પડયઉ વિયોગ ॥ ૧૪ ॥
 કરમિ ખાંપણી લાગઉ અંદ, ઉદક નંબધર ન રહઈ અંદ ।
 મિલીયા સુંદર કરમઈ નડી, અંદનખાલા પરહથ ચડી ॥ ૧૫ ॥
 આદીસર નવિ લીધઉ અન્ન, દસરથ નંદન સેવિઉ વન્ન ।
 વિનડીઉ પ્રહ્લદત્ત ચક્કવઈ, ગંધારીસુત ગંજ્યા સવઈ ॥ ૧૬ ॥
 અહલ્યાસુત રહ્યા વનહમગારી, ચડયઉ આલ તે સુભદ્રાનારિ ।
 કરમઈ જાતા શ્રી મહાવીર, કવણુ વરણુ જેહ વઈ શરીર ॥ ૧૭ ॥

અંક ૧૨]

શ્રી વીરચરિતમ

[૪૩૩]

કરમ કરઈ તે નિશ્ચઈ હોઈ, કીધા કરમ ન છૂટઈ કોઈ ।
 જે જે દુખ લોગવીયાં વલી, તેહની વાત જાણઈ કેવલી ॥ ૧૮ ॥
 ભગવંત કાઉસગ ક્રિયા અનંત, કરમ સવેનઉ આણુયઉ અંત ।
 બાર વરસ તપતણુઉ પ્રમાણુ, નાણુ ઉપનઉ કેવલનાણુ ॥ ૧૯ ॥
 સમોસરણુ તિહાં દેવઈ, કર્યઉ, કણુચરણુ મણિ માણિક જડયઈ ।
 તે ઉપરિ બઈહા ભગવંત, મોહમયણુ લીધઉ દેસંત ॥ ૨૦ ॥
 બાણુ દુહંભી તબ આકાસ, કુસુમવૃષ્ટિ સુર કરઈ ઉલાસ ।
 આવ્યા માનવ કોડાકોડી, સુરપતિ સવે રહ્યા કર જોડી ॥ ૨૧ ॥
 આવ્યઉ પાયાલહ ધરણિંદ, વલિ આવ્યા મુનિવરના વૃંદ ।
 આવિ નરનારી મહાસતી, અન્નજવ મદવ ગુણુ સંજતી ॥ ૨૨ ॥
 એક લાખ ઉગણુસાઈ હજાર, એતલા શ્રાવક સમકિત ધાર ।
 શ્રાવિકા તણુ ન લાલુ પાર, ત્રિણુ લાખ નઈ સહસ અઠાર ॥ ૨૩ ॥

ભાસ

“ વીરજિણુવર વીરજિણુવર રહ્યા ગર્ભવાસ, ત્રીસ વરસ સુખ લોગવી, બાર
 વરસ સેવઈ સંયમ, કેવલનાણુ મહ ઉપનઉ તિહાં, ત્રીસ વરસ કેવલ મહોચ્છવ,
 કાતીમાસ અમાવસ્યા મઈ હુવઉ નિરવાણુ, મહાવીર મુગતિ જ ગયા, સમરથ સવે
 સુજાણુ ૨૩ ”

મહાવીરના ચલાણુ આણુસરં, તપજપ સંજમ સકતિ કરં ।
 પંથે ઈદ્રી આણુ ઠામ, પરમેસર પૂણુ સુવિહાણુ ॥ ૨૪ ॥
 ખેલઈ જિણુવર આગલિ રંગ, સ્ત્રી આવિ તસુ ધર નવરંગ ।
 જિમ જિમ જિન આગલ ગઈયઈ, તવ નિશ્ચય સિવપુર જઈયઈ ॥ ૨૫ ॥
 રતન ચિંતામણિ ચિર હાથ, સૂરીસર વંદુ મુનિનાથ ।
 સેવક લાખમણુ ગુરૂ ઉપદેસ, સુણિ કીયજી અક્ષર લવલેસ ॥ ૨૬ ॥
 સતર ઈકવીસ (૧૭૨૧) સંવચ્છર સાર, કાણુણુ વહિ ત્રાતમિ સોમવાર ।
 કીયઉ કવિત મનિ ધરી આણુંદ, ગરૂવા જગ શ્રી વીર જિણુંદ ॥ ૨૭ ॥
 જાં અવિચલ મંડલ ઈંદ્રતણુ, જાં જગિ તારા હીપક ઘણુજી ।
 તે પૃથિવી મંડલિ ચિરથાઈ, તપે તેજ જિમ સસિરાઈ ॥ ૨૮ ॥
 વીરજિણુસર તણુાં ચરિત્ર, ભણુતાં સુણુતાં જનમ પવિત્ર ।
 એક મના જે નર સાંભલઈ, તીય ધરિ લન્ધિય ફૂલીફૂલઈ ॥ ૨૯ ॥
 ઈતિ શ્રી વીર ચરિતં સમાપ્તં પંડિત ભાનુવિજય લિખિતં ।
 શ્રાવિકા સેઠાણી કચરાદે પઠનાય ।

જૈનધર્મી વીરોનાં પરાક્રમ

લેખક—શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ શેઠસી

(ગતંકથી ચાલુ)

ચાલુક્ય રાજ્યનો પાયો મૂલરાજના હાથે નખાયો. સન ૬૪૧માં ગુજરાત જીતીને એણે પોતાની ગાદી અણહિલવાડ પાટણમાં સ્થાપી. ત્યારથી સમૃદ્ધિમાં અને વિસ્તારમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થતી રહી. એક સમયે હિંદુકુશની કુંગરાળ ભૂમિથી માંડી મહારાષ્ટ્રના મેદાન પર્યંત એની હકુમત પથરાઈ હતી. કલ્યાણના સામંતો, સૌરાષ્ટ્રના રાજાઓ, ચિત્તોડના રાવળ, સપાદલક્ષના રાવ, માળવા અને મારવાડના રાજવીઓ—એ સૌ અણહિલવાડના મહારાજ્ય જોડે નિકટ સંબંધ રાખતા અને ખંડણી ભરતા. બીમ પહેલાના રાજ્યમાં—સન ૧૦૨૪માં—મહમદ ગીઝનીએ ગુજરાત પર ચઢાઈ કરી, સોમનાથનું મંદિર તોડ્યું અને પાટણ લૂટ્યું ત્યારે જે જખરી લૂટ એના હાથમાં આવી, અને એ સંબંધમાં ઇતિહાસકારોએ જે નોંધ લીધી છે એ જોતાં અણહિલવાડના વ્યાપારી કેન્દ્ર તરીકેના મહત્વનો અને પ્રજાની ધનસંપત્તિનો ખ્યાલ આવે છે. યુરોપમાં જે સ્થાન વેનિસ (Venice) બોગવતું તે ભારત-વર્ષમાં 'અણહિલપુર પાટણ'નું હતું. મહમદ ગીઝનીની ચઢાઈએ જે ફટકા માર્યો હતો તે જોતજોતામાં ભૂતકાળનો વિષય બન્યો અને મહારાજા કુમારપાળના સમયમાં પુનઃ એકવાર ગુજરાતનું આ પાટનગર સમૃદ્ધિના શિખરે પહોંચ્યું. ગુજરાતની પડતી મહારાજા કુમારપાળની અહિંસાને આભારી નથી. ઉલટું એ સમયે તો ગુજરાત સર્વ રીતે સંપત્તિશાળી હતું. એ પ્રતાપી પુરુષના પછી જે રાજાઓ થયા અને એમનામાં રાજવી તરીકે હોયું જોઈએ એ ખમીર ન દેખાયું તેથી જ પડતીનાં પગરણ મંડાયાં ચાલુક્ય વંશનો છેલ્લો રાજા ત્રણબુવનપાળ માત્ર નામનો જ રાજા હતો. વહીવટીયંત્રની કુલ લગભગ ઘોળકાના વાઘેલાવંશી અધિકારી વીશલદેવના હાથમાં હતી, સન ૧૨૪૩. તેના વંશજોએ સન ૧૨૬૮ સુધી એ ટકાવી રાખી. એનો અંત ખાહાણુ દિવાન માધવના હાથે દિલ્હીના આદશાહ અલાઉદ્દીને મોકલેલા સરદારે ઉલખખાન અને નસરતખાનની ચઢાઈથી આવ્યો! વિલાસી રાજવી ફરણધેલો હારીને નાશી ગયો! અને એની રૂપવતી દીકરી દેવળદેવી શત્રુના હાથમાં પકડાઈ દિલ્હીના દરબારમાં પહોંચી એ ઇતિહાસના જાણકારોથી અગ્નિપ્રયુ નથી. સન ૧૧૪૩માં સિદ્ધરાજ જયસિંહનું મરણ થયું અને એની ગાદીએ રાજવી કુમારપાળ બેઠા. એમના રાજ્યકાળમાં ચાલુક્યવંશ પૂર્ણ સમૃદ્ધિસિદ્ધએ પહોંચ્યો અર્થાત્ સામ્રાજ્યનો વિસ્તાર સવિશેષ થયો. તેમજ સર્વત્ર સુલેહ અને શાંતિ સુપ્રમાણ્યમાં ચાલુ રહી. અલખત, શરૂઆતમાં થોડા લગાઈના પ્રસંગો અનેલા છે છતાં એ વેળાએ મહારાજા કુમારપાળે અપ્રતિમ શૌર્ય દાખવી જ્યશ્રી પોતાના તરફ વાળી હતી.

'કુમારપાળ પ્રબંધ' પ્રમાણે ઉત્તરમાં તુરુષ્ક અથવા તુર્કના પ્રદેશ પર્યંત, પૂર્વમાં પવિત્ર ગંગાના કાંઠા પર્યંત, દક્ષિણમાં વિંધ્યગિરિની હારમાળા સુધી અને પશ્ચિમ દિશામાં મહાનદી સિંધુ સુધી રાજ્યની હદ વિસ્તરેલી હતી.

અંક ૧૨]

નૈનવર્મી વીરોનાં પરાક્રમ

[૪૩૫]

એક નિષ્ણાત શોધક કહે છે કે-‘મહારાજ કુમારપાળની એક મહાન રાજવી અને વિજેતા તરીકે જે કીર્તિ વિસ્તરેલી છે એ જોતાં જે ઐતિહાસિક સાધનો ઉપલબ્ધ થયાં છે તે અધુરાં અને અપૂર્ણ છે. એ સમયમાં શોધ ખોળ ચાલુ રખાવી ઘટે અને એમ કરવામાં આવતાં મને ખાતરી છે કે એવી સામગ્રી અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે કે જે બતાવી આપશે કે આ રાજવીની શક્તિ કેવી આશ્ચર્યકારી અને કીર્તિ દૂર દેશ પર્યંત પથરાયેલી હતી.’

કુમારપાળ સન ૧૦૯૩માં દિધિસ્થળી (દેથલી) મુકામે જન્મ્યા હતા. મેરુતુગાચાર્ય કે જેમણે સન ૧૩૦૪માં ચરિત્રની રચના કરી છે તે જણાવે છે કે તેમના દાદા હરિપાળ એ ભીમ પહેલાની રાણી ચૌલાદેવીથી થયેલા સંતાન હતા. હરિપાળના પુત્રને કુમારપાળના પિતા-ત્રિભુવનપાળ થયા, જે કાસ્મિરાદેવીને પરણ્યા હતા. તેમને ત્રણ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ હતી. પુત્રોમાં કુમારપાળ મુખ્ય થયા; ન્યારે પુત્રી પ્રેમાળદેવી જ્યસિંહ સિદ્ધરાજના સેનાપતિ કાન્હડદેવની સાથે પરણાવવામાં આવેલી અને પુત્રી દેવળ સપાદલક્ષ્મીના રાજા કે જેની રાજધાનીનું મુખ્ય શહેર શાકંભરી—સંભર હતું તે અણોરાજને આપવામાં આવી હતી.

સિદ્ધરાજ જ્યસિંહને ગાદીવારસ ન હોવાથી; એમના પછી પાટણની ગાદી પર ત્રિભુવનપાળ અને તેમના પુત્રોનો હક હતો છતાં આમ થવા દેવાની મરજી સિદ્ધરાજની નહોવાથી. મંત્રી ઉદાયનના પુત્ર ચાહડને પોતાની પછી આવનાર ગાદીવારસ તરીકે જાહેર કર્યો અને એના માર્ગમાં કાંટા ઉભાવા ન પામે એ સારું ત્રિભુવનપાળનું ખૂન કરાવ્યું. આ બનાવે ચાલાક કુમારપાળની આંખો ઉઘાડી નાંખી. પિતા પછી સિદ્ધરાજની ખૂની નજર પોતા પ્રતિ વળવાની એ વાત તે સમજી ગયો અને તેથી અણહિલપુર પાટણની હદ છોડીને દૂર ચાલ્યો ગયો. એણે ધણાં વર્ષો સુધી જુદા જુદા ભાગમાં ભ્રમણ કર્યું અને જતજતના અનુભવો મેળવ્યા. એક વેળા છુપાવેશે પાટણમાં શું બની રહ્યું છે તે જાણવા આવ્યો. જસુસ મરાઈતે આ વાતની રાજને જાણુ થઈ. તરત જ કુમારપાળને પકડી આણુવા માણુસો દોડાવ્યા. આ વેળા કુમારપાળને શરૂમાં અલીંગ કુંભારની અને પાછળથી ખંભાતમાં પ્રાભાવિક આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રની મદદ ન મળી હોત તો એનું જીવન મરણુભયના કાંઠે હતું.

ભાગ્યે જ ઈતિહાસનો કોઈ પણ અભ્યાસી આ બધા બનાવો જે રીતે બન્યા છે તેનાથી અજ્ઞાત હશે. એ પરથી અનુમાન કરી શકાય તેમ છે કે એક જખરા મહારાજ સામે ભાવી ગાદીવારસ કુમારપાળને પોતાની જાતને છુપાવીને કેટકેટલી ચતુરાઈથી માર્ગ કઠાડવો પડ્યો છે અને કેવા કેવા દારૂણ ને હૃદય હયમચાવે એવા સયોગોનો સામનો કરવો પડ્યો છે.

કુમારપાળ ન્યારે ખંભાતમાં હેમચંદ્રસૂરિને મળે છે ત્યારે તે એટલી હદે નિરાશ બની જાય છે અને ખોલી જાય છે કે આટઆટલી રખડપટી વેંક્યા છતાં ગાદી મળે તેવી કંઈ નિશાની જણાતી નથી. તો એ આશા પર પુજો મૂકી શા સારૂ જીવનનો અંત ન આણુવો? પણ એ વેળા હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ પોતે છાતી ડોકીને ભવિષ્ય કહે છે અને પાટણની ગાદી મળશે જ એવી ખાતરી આપે છે. વળી ધીરજ આપી જણાવે છે કે ઘણાં વર્ષો દુઃખ સહન કર્યું ત્યારે થોડા સારું હિમંત ન હાર. ત્યાંથી નીકળી તે ઉજ્જૈન તરફ

[૪૩૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

સીધાવે છે. એ વેળા આચાર્યશ્રીના શબ્દો પર એને પૂરો વિશ્વાસ પણ ખેસતો નથી ! ક્ષત્રિયનું ખીજ હોવા છતાં અત્યાર સુધી જે હાડમારીઓ ભોગવવી પડી હતી અને સિદ્ધરાજના લાંબા રાજ્યકામથી તેમજ એની ખફગીથી અચતા સારુ જે રીતે ભટકબું પડ્યું હતું તે કપરા સંજોગોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો એ લલલલાને નિરાશ ને નાશીપાસ બનાવે તેવાં હતાં; તેથી જ તે નિરાશની ઊંડી ખાઇમાં ઊતરી પડ્યો હતો. આમ એક તરફ આશાનું અંતિમ બિંદુ આવી ચૂક્યું હતું ! ત્યાં રણમાં જેમ તૃષાતુર મુસાફરને મીઠા પાણીનું સરોવર દષ્ટિગોચર થાય તેમ કુમારપાળને શ્રી હેમચંદ્રસૂરિને મેળાપ થયો એટલું જ નહિ પણ એમની કૃપાથી અભયદાન મળ્યું. નહિ તો મંત્રી ઉદાયન સિદ્ધરાજની ખફગી વહેંચી આ કાર્યમાં પડત જ નહીં. વિશેષતા તો સૂરિમહારાજ તરફથી નજીકમાં જ રાજ્યગાદી મળશે અને હાડમારીનો અંત આવશે માટે નિરાશ થવાની અગત્ય નથી એવી આગાહીની હતી. કેવળ પરમાર્થ દષ્ટિથી અપાયેલ આ સહાય જ, કોઈ પણ જાતના સ્વાર્થી હેતુ વગર માત્ર કરુણાના દષ્ટિબિન્દુથી કરવામાં આવેલ આ કૃપા જ, ભવિષ્યમાં કુમારપાળના ધાર્મિક જીવનમાં પલટો આણનાર નિવડી.

કુમારપાળ ઉત્કલમાં થોડા સમય સુધી રહ્યો ત્યાં તો ખબર આવ્યા કે સિદ્ધરાજનું અવસાન થયું છે એટલે સીધા તે અણહિલપુર પાટણ આવી પહોંચ્યો. માર્ગમાં જ એને આચાર્યશ્રીએ ભાખેલ ભવિષ્યની સત્યતા માટે ખાતરી થઈ ચૂકી. એ વેળા મનમાં એ મહાન પ્રાભાવિક સંતને પોતાના ભાવી જીવનમાં એક માર્ગદર્શક ગુરુ તરીકે સ્થાપવાની ગાંઠવાળી. કુમારપાળે પોતાનો 'શિવધર્મ' છોડી જૈનધર્મ કેમ સ્વીકાર્યો એના અન્ય કારણોમાં ઉપરનો બનાવ અગ્રસ્થાન ભોગવે છે. વ્યક્તિના જીવનમાં કોઈ ને કોઈ પણ એવી આવી જાય છે કે જે વેળાના સંજોગોની અસર એટલી ભારે થાય છે કે એના વડે જીવનપલટો થતાં વાર લાગતી નથી.

જે કે કુમારપાળ રાજગાદીએ શ્રેષ્ઠ પછી કેટલાક સમય સુધી હેમચંદ્રસૂરિવાળો પ્રસંગ વિસરી ગયો. એમના સવાય ખીજ જે જે માણસોએ ઉપકાર કર્યા હતા તે સર્વને યાદ કરી તેમને ભેટ-ધનામથી નવાજ્યા. ઉદાયનના પુત્ર વાગ્બટને મુખ્ય સચિવ બનાવ્યો ત્યાર પછીનો સમય અંદરના અસંતોષને અને પડોશના રાજાઓના વિરોધને શમાવવામાં ગયો. ખુદ પોતાના દરબારના સામંતોમાં જ કાવત્રું ગોઠવાયેલું હતું. ગાદીએ શ્રેષ્ઠ ત્યારે વય પચાસ વર્ષની હતી. તેના અધિકારીઓ આ વૃદ્ધ રાજવીને પોતાની મોરલીએ નચાવવા માંગતા હતા. ખુદ કાનહડદેવ તો એમ જ માનતો હતો કે પોતાની સહાય વિના પોતાનો આ સાજો રાજ્ય થઈ શકત નહીં ! એટલે ધણીવાર અપમાન પણ કરી ખેસતો ! કુમારપાળ જેવો પ્રતાપી ક્ષત્રિય જેણે જીંદગીનો ધણો સમય જુદા જુદા દેશોમાં પ્રમણ કરવામાં ગાળ્યો હતો અને નવાનવા અનુભવ મેળવ્યા હતા એ આમ કેવી રીતે ચલાવી લે ?

'No wonder that a man of his experience, should insist upon looking himself into the affairs of realm and allow no one to arrogate his authority'

અંધકારના ઉપરના શબ્દોમાં મહારાજ કુમારપાળની શક્તિ વિષેનો સુંદર ઇશારો છે જે સબંધ હવે પછી ટુકમાં જોઈશું. [ચાલુ]

मंत्रीश्वर जयमलजी

ले० श्रीयुत हजारीमलजी बांडिया, बीकानेर

राजपुताने की रत्नगर्भा भूमि पर अनेक नरों का जन्म और मरण हुआ है, और होता रहेगा। पर जीवन उन्हीं नर-रत्नों का सार्थक हो सकता है, जिन्होंने अपने देश जाति और धर्म के लिए कुछ कार्य किये हैं। इसी रत्नगर्भा भूमि पर राजपुताने में जोधपुर मारवाड़ नामक एक प्रसिद्ध रियासत है। यहां पर अन्य नर-रत्नों के साथ साथ ओसवाल नर-रत्नों के नाम विशेष उल्लेखनीय हैं, जिन्होंने देश और धर्म के लिए अपने आपको कुरबान कर दिया।

ऐसे ही नररत्नों में हमारे चरित्रनायक जयमलजी हैं।

जोधपुर के महाराजा गजसिंह के वक्तके ओसवाल मुत्सद्दियों में म० जयमलजी का आसन ऊंचा है। आपकी मारवाड़ राज्य की सेवाएं वहां के पुनीत इतिहास में चिरकाल तक अमर रहेगी। यहां पर आपके जीवनपट पर कुछ झांकी की जा रही है।

मंत्रीश्वर जयमलजी जेसा के द्वितीय पुत्र, अचला के पौत्र और सृजा के प्रपौत्र थे। आपका जन्म जेसा की धर्मपत्नी जयवंतदे (जसमादे) की कुक्षि से वि. सं. १६३८ माघ सुदि ९ बुधवार को हुआ था।

जयमलजी ओसवाल ज्ञाति के मुंहणोत गोत्र के पुरुष थे। आपकी वंश-परम्परा जोधपुर के राव राठोड सीहा से मिलती है। सीहा का पुत्र आसथान, उसका पुत्र धूहड, उसका पुत्र रायपाल हुआ। रायपाल के तेरह पुत्र हुए, द्वितीय पुत्र मोहनसिंह से मुंहणोत गोत्र की उत्पत्ति हुई। ×

राजनैतिक और-सैनिक क्षेत्र

वि. सं. १६७२ (ई. सं. १६१५) में फलोंदी पर महाराजा सूरसिंहजी का अधिकार हुआ तब मुंहणोत जयमलजी वहां के शासक बनाकर भेजे गए।

वि. सं. १६७७ वैशाख मास (ई० सं० १६२०) में जब महाराजा गजसिंहजी के मन्सब में बादशाह जहांगीर ने एक हजार जाट और एक हजार सवारों की तरफ़ी दी, तो उसकी तनख्वाह में जालौर का परगना उनको मिला। उस समय महाराजा ने जयमलजी को वहां का शासक नियुक्त किया। महाराजा गजसिंहजी ने आपको हवेली, बाग, नौहरा और दो खेत इनायत किये।

वि. सं. १६८३ (ई० सं. १६२६) में महाराजा गजसिंहजी के बड़े कुंवर अमरसिंहजी को नागौर मिलने पर जयमलजी नागौर के हाकिम बनाये गये।

×मुंहणोत गोत्र की उत्पत्ति के लिए महाजन वंश मुक्तावलि व ओसवाल समाज का इतिहास देखना चाहिए।

[४३८]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[५५]

वि. सं. १६८४ (ई. सं. १६२७) में जयमलजी ने वाडमेर कायम कर सूरचंद्र पोकरण, राउदडा और मेवासा के बागी सरदारों से पेशकशी कर उन्हें दण्डित किया ।

वि. सं. १६८६ (ई० सं० १६२९) में महाराजा गजसिंहजीने जयमलजी को दिवान के पद पर सुशोभित किया । क्यों कि वे महाराजा के कृपापात्र और विश्वासपात्र सेवक थे ।

विवाह और संतति

जयमलजी का पहला विवाह वैद मेहता लालचंद्र की पुत्री सहपदे से हुआ था, जिससे आपके नैणसी, सुन्दरसी, आसकरण और नरसिंहदास नामक चार पुत्र हुए । दूसरा विवाह सिंघवी विडदसिंह की पुत्री सुहादे से हुआ था, जिससे जगमाल नामक एक पुत्र हुआ ।

दानशीलता

वि० सं० १६८७ (ई० सं० १६३०) में मारवाड और गुजरात में भयङ्कर अकाल पडा था । उस समय में ऐसे समय पर जयमलजी ने अपनी दानशीलता का अच्छा परिचय दिया× । आपने मारवाड के भूखे महाजन, सेवक आदि अन्य भूखे, प्यासे, बख्खहीन दुःखी लोगों को १ वर्ष तक मुफ्त अन्न, पानी और बख्खदान देकर अपनी उच्च श्रेणी की सहृदयता और परोपकार वृत्ति का परिचय दिया था । आपकी दानवीरता दूर दूर तक प्रसिद्ध थी ।

धार्मिक क्षेत्र

जयमलजी एक महान् उदार धार्मिक प्रवृत्तिवाले पुरुष थे । आप तथा गच्छीय जैन अनुयायी थे । धार्मिक कार्यों में दिल खोल द्रव्य व्यय करते थे । आपकी धार्मिक कीर्तिकौमुदी की पताका आज भी जालौर, सांचौर, नाडोल, शत्रुञ्जय और जोधपुर आदि नगरों में फहराती है । आपने कई जैनमंदिर बनवा कर जिनदेवों की मूर्तियां बनवाकर प्रतिष्ठाएं करवाई थी, उनमें से कुछ आज भी दृष्टिगोचर होती हैं । यहां पर आपकी बनवाई कुछ मूर्तियों का वर्णन किया जा रहा है ।

जालौर—जालौर जोधपुर से ८० मील की दूरी पर झकडी नदी के

१ आपका जीवनचरित्र इस पत्रके अगले किसी अंक में प्रकाशित करने की भावना है ।

× इस दुर्भिक्ष का रोमांचकारी वर्णन कवि समयसुन्दर ने जो उन्होंने आंखो देखा था एक प्रति में किया है । वह प्रति बाबु अगरचन्दजी नाहटा के संग्रह में है और उन्हीकी ओर से हालही में ' भारतीय विद्या ' नामक त्रैमासिक पत्रिका, अङ्क २ में प्रकाशित हुई है ।

ॡ५ १२]

डं॒त्रीधर ढ॒थडल॒

[४३ॢ]

कलनारे बसा हुआ है । यहां पर जयडलजीने वहां के शासक रहते समय कई जैन डंदिर और उपाश्रय बनाये थे, जो आज भी विद्यडन है ।

जालौर के किले डें तीन जैन डंदिर हैं, जो जयडलजी की धार्डिक यश-पताका को सर्वत्र फैला रहे हैं ।

राजा कुंवारपाल के समय का बना हुआ जैन डंदिर गिर गया था । उसकी नींव डात्र शेष रह गई थी । उसी स्थान पर जयडलजी ने डंदिर बनवा कर वि. सं. १ॢॢ१ प्रथड डैत्र वदि ॡ (ई. सं. १ॢ२ॡ ता. १७ फरबरी) को डहावीरस्वामी की डूर्ति बनवाकर प्रतिष्ठित करवाई । यह डंदिर डहावीरस्वामी के डंदिर के नाम से प्रसिद्ध है । इसी डंदिर के निज डंदिर डें दो कडरे हैं, जिनडें से एक डें धरुडनाथ की डूर्ति है, जिसकी भी वि. सं. १ॢॢ३ अषाढ वदि ॡ (ई० सं. १ॢ२७ ता. २ॡ डई) गुरुवार को जयडलजीने प्रतिष्ठा करवाई थी । और दूसरे कडरे की डूर्ति पर उसी संवत् का लेख है, जो उद्धरण तत्पुत्र तोडरा ईसर टाहा दुहा डारा ने प्रतिष्ठा करवाई थी, जिसकी प्रतिष्ठा ड. श्री विजयदेवसूरिने की थी ।

डहावीरस्वामी की डूर्ति पर इस तरह का लेख खुदा हुआ है ।

॥ ॢ० ॥ संवत् १ॢॢ१ वर्षे प्रथड डैत्र वदि ॡ गुरौ अघेह श्रीराठोडवंशे श्रीसूरसिधपट्टे श्रीडहाराज गजसिहजी विजयिराज्ये वृद्ध उसवाल ज्ञातीय सा० जेसा डार्या डनोरथदे पुत्र सा० सादा सुडा सामल सुरताण प्रडुख परिवार ! पुण्यार्थे श्री स्वर्णगिरिगह(ढ)दुर्गोपरिस्थित श्रीडत्त कुडरविहारे श्रीडति डहावीरचैत्ये सा० जेसा डार्या जयवंतदे पुत्र सा० जयडलजी वृद्ध-डार्या सरूपदे पुत्र सा० नहणसी सुंदरदास आसकरण लघुडार्या सेाहागदे पुत्र सा० जगडालादि पुत्रडौत्रादि श्रेयसे सा० जयडलजीनाडुना श्रीडहावीरविंवं प्रतिष्ठामहोत्सवपूर्वकं कारितं प्रतिष्ठितं च श्रीतपागच्छपक्षे सुविहिताचार-कारक शिथिलाचारग(निवा)रक साधुकियोद्धारकारक श्री आणदविडलसूरिपट्ट-प्रडाकरश्रीविजयदानसूरिपट्टशृंगारहार डहाम्लेच्छाधिपतिपातशाहि श्रीअकवर-प्रतिबोधक तहत्तजगद्गुरुविरुद्धारक श्रीशत्रुंजयादितीर्थजीजीयादिकरडोचक तहषणडस अडारिप्रवर्तक डट्टारक ॡ श्रीहीरविजयसूरिपट्टडुकुटायडन ड० श्री ॡ विजयसेनसूरिपट्टे संप्रतिविजयडनराज्यसुविहितशिरःशेखरायडण डट्टारक श्री ॡ विजयदेवसूरीश्वराणामादेशेन डहोपाध्याय श्रीविद्यासागरगणि-शिष्य ढंडित श्री सहजसागरगणिशिष्य ढं० जयसागरगणिना श्रेयसे कारकस्य ॥+

श्री धरुडनाथ की डूर्तिपर इस तरह का लेख खुदा है

॥ संवत् १ॢॢ३ वर्षे आषाढवदि ॡ गुरौ श्रवणनक्षत्रे श्री जालौरनगरे

+ पुरातत्वाचार्य डुनि जिनविजयजी संपादित प्रा. जै. लेख संग्रह डाग २ डें प्रकाशित ।

[४४०]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ५]

स्वर्णगिरिदुर्गं महाराजाधिराजमहाराजा श्री गजसिंहजी विजयराज्ये महुणोत्र-
दीपक मं० अचलापुत्र मं० जेसा भार्या जैवंतदे पु० मं० श्रीजयमल्लनाम्ना
भा० सरूपदे द्वितीया सुहागदे पुत्र नयणसी सुन्दरदास आसकरण
नरसिंहदास प्रमुख कुटुम्बयुतेन स्वश्रेयसे ॥ श्री धर्मनाथविब कारितं
प्रतिष्ठितं श्रीतपागच्छनायकभट्टारक श्रीहरिविजयस्वरिपट्टालंकारभट्टारक
श्रीविजयसेन... .. २ ॥

महावीरस्वामी के मन्दिर की तरह यहां पर एक दूसरा चौमुखजी का मन्दिर है। यह किले की उपर की अन्तिम पोल के पास और किलेदार की बैठक के स्थान से थोड़ी दूर पर नक्कारखाने के मार्ग पर बना हुआ है। जयमलजी ने इस मंदिर में वि. सं. १६८१ प्रथम चैत्र वदि ५ (ई. सं. १६२५ ता. १७ फरवरी) को श्री आदिनाथ स्वामी की प्रतिमा को पधराई, जिसका प्रतिमालेख इस प्रकार है—

॥ दे० ॥ संवत् १६८१ वर्षे प्रथम चैत्रवदि ५ गुरौ श्री श्रीमुहणोत्रगोत्रे सा० जेसाभार्या जसमादे पुत्र सा० जयमल भार्या सोहागदेवी श्रीआदिनाथविबं कारितं प्रतिष्ठामहोत्सवपूर्वकं प्रतिष्ठितं च श्रीतपागच्छे श्री ५ विजयदेवस्त्रीणामादेशेन जयसागरगणेन (णिना) ॥

इसी किले में एक तीसरा जैन मन्दिर और भी है, उसके सम्बन्ध में कहा जाता है कि इसका भी जीर्णोद्धार जयमलजी ने करवाया था। जालौर नगर के शहर के तपापाड़ा मुहल्ले में एक जैन मंदिर तथा तपागच्छ का उपाश्रय जो अभी तक विद्यमान है, वह भी जयमलजी के द्वारा बनाये जाने का कहा जाता है।

सांचोर—सांचोर मारवाड़ का एक प्रसिद्ध ऐतिहासिक नगर है, यहां पर भी जयमलजी ने वि. सं. १६८१ प्रथम चैत्र वदि ५ (ई. सं. १६२५ ता. १७ फरवरी) को एक जैन मन्दिर बनवाकर भगवान की जैन प्रतिमा पधराकर प्रतिष्ठा करवाई।

जोधपुर—वि. सं. १६८६ (ई. सं. १६२९) में जोधपुर में जयमलजीने एक चौमुखजी का जैन मन्दिर बनवाया।

शत्रुभ्रय—वि. सं. १६८३ (ई. सं. १६२६) में शत्रुभ्रय में जयमलजी ने एक जैन मन्दिर बनवाया।

भाडोल—भाडोल भी मारवाड़ का एक प्रसिद्ध नगर है, यहां पद्मप्रभ का प्रसिद्ध जैन मन्दिर है। मन्दिर के मूलनायक भगवान पद्मप्रभ की प्रतिमा जयमलजी ने बनवाई थी, जिसका प्रतिष्ठाकार्य जालौर नगर में हुआ था।

२ श्रद्धेय मुनि जिनविजयजी सम्पादित प्रा. जैन. ले. सं. भा २ में प्रकाशित।

व्यं० १२]

मंत्रीश्वर जयमल्ल

[४४१]

वहां से लाकर नाडोल नगर के रायविहार नामक मंदिर में स्थापित की। इस पद्मप्रभ की प्रतिमा पर इस प्रकार लेख खुदा है—

श्रीपद्मप्रभखिंबं

॥ ई० ॥ सं. १६८६ वर्षे प्रथमाषाढ व० ५ शुके राजाधिराजश्रीगजसिंह-
प्रदत्तसकलराज्यव्यापाराधिकारेण मं० जैसा सुत मं० जयमल्लजी नाम्ना श्री
चन्द्रप्रभखिंबं कारितं प्रतिष्ठापितं स्वप्रतिष्ठायां श्री जालोर नगरे । प्रतिष्ठितं
च तपागच्छाधिराज भ० श्रीहीरविजयसूरिपट्टालंकार भ० श्रीविजयसेनसूरि-
पट्टालंकार पातशाहि श्री जहांगीर प्रदत्त महातपाविरुद्धारक भ० श्री ५
श्रीविजयदेवसूरिभिः स्वपदप्रतिष्ठिताचार्य श्रीविजयसिंहसूरिप्रमुखपरिवारपरि-
करितैः । राणा श्रीजगतसिंहराज्ये नाडुलनगररायविहारे श्रीपद्मप्रभखिंबं
स्थापितं ॥ ×

पद्मप्रभ की प्रतिमा के पास शांतिनाथ की प्रतिमा है, वह भी जयमल्लजी
ने बनवाकर वि. सं. १६८६ प्रथम आषाढ वदि ५ (ई० सं० १६३० ता०
२१ मई) शुक्रवार को पधराई थी। उस प्रतिमा पर इस प्रकार लेख
खुदा है—

× ॥ ई० ॥ सं. १६८६ वर्षे प्रथमाषाढ व. ५ शुके राजाधिराज जयसिंहजी
राज्ये योधपुर नगर वास्तव्य मणोत्र जैसासुतेन जयमल्लजीकेन श्री शांतिनाथ
खिंबं कारितं प्रतिष्ठापितं स्वप्रतिष्ठायां । प्रतिष्ठितं च श्री तपागच्छाधिराज
भट्टारक (श्री) ५ श्री विजयदेवसूरिभिः स्वपट्टालंकार आचार्यश्री श्री विजय-
सिंहसूरिप्रमुखपरिवार (सहितैः)

वि. सं. १६८३ में जयमल्लजीने शत्रुञ्जय, आबू और गिरनार आदि
तीर्थों की यात्राएं की और संघ निकाले।

जयमल्लजी के बारे में जो कुछ ज्ञात हुआ उसीके आधार पर यह लेख
लिखा गया है। भविष्य में विद्वत्समाज एवं आपके वंशधरों से नम्र निवेदन
है के मंत्रीश्री के बारे में विशेष परिशोध कर प्रकाश में लायगी और
मंत्रीश्वर की कीर्तिकौमुदी को बढ़ायेगी और अन्य औसवाल नर-रत्नों के
जीवनपर झांकी डालेगी और उनका यश सर्वत्र फैलायगी।

× प्रा० जै० लेखसंग्रह भा० २ में प्रकाशित ।

× प्रा० जैन लेख संग्रह भाग २ में प्रकाशित

નિહ્નવવાદ

લેખક:—મુનિરાજ શ્રી હુરંધરવિજયજી
(ગતાંકથી ચાલુ)

બીજા નિહ્નવ-તિથ્યગુપ્તાચાર્ય: આત્મવાદ ચાર્વાક અને સ્યાદાદીનો સંવાદ

ગતાંકમાં આપણે આત્માનું કંઈક પ્રાથમિક સ્વરૂપ જાણ્યું. હવે તેનું વિશેષ સ્વરૂપ જાણવા માટે જગતના વિચારોના જે મુખ્ય વિભાગો છે કે જેને જી દર્શનો કહેવામાં આવે છે તેઓ આત્માના વિષયમાં શું કહે છે તે તેમાં શું સત્ય છે તે સ્યાદાદી અને બીજાં દર્શનોના સંવાદથી બતાવવામાં આવે છે. જી દર્શનો આ પ્રમાણે છે. ૧. ચાર્વાક (નાસ્તિક), દર્શન ૨ ઔદ્ધ દર્શન, ૩ વેદાન્ત દર્શન, ૪ ન્યાય દર્શન, ૫ સાંખ્ય દર્શન અને ૬ જૈન દર્શન (સ્યાદાદ દર્શન).

કોઈ એક ઉપવનમાં એક સ્યાદાદી વિચારતા હતા: તેવામાં ત્યાં એક ચાર્વાક પણ આવી ચડ્યો. સ્યાદાદીએ ચાર્વાકને પૂછ્યું કે કેમ બાઈ! તારો આત્મા તો આનન્દમાં છે ને? તે સાંભળી ચાર્વાકે કહ્યું કે આત્મા એ શું છે? જગતમાં આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ જણાતી નથી તે મારી પાસે તે નથી તો તમે મને 'તારો આત્મા તો આનન્દમાં છે ને?' એમ કેમ પૂછો છો? બાઈ મારું કુટુંબ શરીર બાળબચ્ચાં વગેરે સર્વ આનન્દમાં છે. સ્યાદાદી કહે છે કે આત્મા નથી, એમ તું શાથી કહે છે? તે સાંભળી ચાર્વાકે કહ્યું કે—

ચાર્વાક—આત્મા પ્રમાણુસિદ્ધ પદાર્થ નથી—પ્રમાણોપપન્નં વસ્તુ સત્—પ્રમાણુથી જે પદાર્થની સિદ્ધિ થતી હોય તે જ પદાર્થ માની શકાય છે. પરંતુ જે પદાર્થ પ્રમાણુથી સિદ્ધ ન થાય તે પદાર્થ માની શકાય નહિ. આત્મા નામનો પદાર્થ પ્રમાણુ-સિદ્ધ નથી. માટે જગતમાં 'આત્મા છે' એમ જે કહેવાય છે તે અસત્ય છે એટલે આત્મા માનવો જોઈએ નહિ.

સ્યાદાદી—આગમ પ્રમાણુથી આત્મા સિદ્ધ છે—આત્મા નામનો પદાર્થ પ્રમાણુસિદ્ધ નથી એમ જે તું કહે છે તે અસત્ય છે કારણ કે 'આત્મા છે' એ વાત આગમ નામના પ્રમાણુથી સિદ્ધ છે. આગમમાં સ્થાને સ્થાને આત્માનું સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરેલ છે. જીવો અણાઈનિહનો નાણાવરણાઈકમ્મસંજુત્તો । (અનાદિ અનન્ત અને જ્ઞાનાવરણુ વગેરે કર્મોથી યુક્ત એવો—જીવ છે.) વગેરે વચનો આત્માને સમજાવે છે. માટે આગમ પ્રમાણુથી સિદ્ધ એવો આત્મા માનવો જોઈએ.

ચા૦ આગમપ્રમાણુ માનવામાં પ્રમાણુ નથી—તમે કહો છો કે આગમ નામના પ્રમાણુથી આત્માસિદ્ધ છે. પરંતુ આગમ એ પ્રમાણુ છે એમ માનવાને કોઈ પણ પ્રમાણુ નથી. જ્યારે આગમને પ્રમાણુ માનવાને કોઈ પ્રમાણુ નથી એટલે આગમ પ્રમાણુ માની શકાય નહિ. માટે આત્મા એ પ્રમાણુસિદ્ધ નથી.

અંક ૧૨]

નિહનવવાદ

[૪૪૩]

સ્વા૦ આગમ પ્રમાણુ વ્યવહારસિદ્ધ છે-આગમ પ્રમાણુ માનવાને કોઈ પણ પ્રમાણુ નથી એમ તું કહે છે તે યુક્ત નથી, કારણ કે-આગમ પ્રમાણુ-વ્યવહારથી જ માનવું જોઈએ. જે આગમને પ્રમાણુ ન માનીએ તો વ્યવહાર ચાલે નહિ. દુન્યવી વ્યવહાર ધણાખરો વચનથી જ ચાલે છે. આપણે જેમાં વિશ્વાસ મૂક્યો છે તેવા વૃદ્ધો પુરુષો જે કંઈ કહે છે તે આપણે માન્ય કરીએ છીએ અને સુધર્મી પ્રવૃત્તિ તેઓએ બતાવે પ્રમાણુ કરીએ છીએ. જે તે વૃદ્ધોનાં વચનો માન્ય ન હોય તો લોકવ્યવહારની એક પણ પ્રવૃત્તિ ચાલે જ નહિ. એ પ્રમાણુ-આમવાક્ય આગમ: (આમ પુરુષતું વાક્ય તે આગમ કહેવાય). લોકોત્તર વ્યવહારમાં પણ જે પુરુષોમાં આપણે સંપૂર્ણ વિશ્વાસ મૂકી શકીએ એવા આપ્તજનનાં વચનો તે આગમ કહેવાય છે. અને તે આગમથી જ લોકોત્તર વ્યવહાર ચાલે છે એટલે લોકોત્તર વ્યવહારથી અને વિશ્વસ્ત પુરુષના વચન હોવાથી આગમ પ્રમાણુ એ પ્રામાણિક છે એમ માનવું જોઈએ અને પ્રામાણિક આગમે આત્માનું પ્રતિપાદન કરેલ હોવાથી આત્મા પણ માનવો જોઈએ.

સ્વા૦ આમપુરુષ તમે કોને કહો છો?—આમ પુરુષોના વચનને તમે આગમ કહો છો ને તેથી તે પ્રામાણિક છે. પરંતુ આમ કોણ છે? જેને તમે આમ કહો છો તે વાસ્તવિક રીતિએ આમ છે કે નહિ વગેરેનો જ ન્યાં નિશ્ચય નથી તો તે સિવાય તેમનાં વચનોને પ્રમાણુ કેમ મનાય ?

સ્વા૦ રાગ અને દ્વેષથી સર્વથા રહીત આત્મા આમ છે.—‘રાગદ્વેષચોરાત્યન્તિકક્ષયઃ આમ્નિઃ—આમિર્યંસ્થ્યાસ્તીતિ આમ્નઃ। રાગદ્વેષનો જે સર્વથા નાશ તે આમિ કહેવાય અને તે આમિ જેને હોય તે આમ કહેવાય છે. રાગ અને દ્વેષ એ આત્માના આન્તરિક બળવાન શત્રુ છે. તેનો જેણે સર્વથા નાશ કરેલ છે તે આમ કહેવાય છે. એવા આમ કોઈ હોય તો તે જિનેશ્વર છે કારણકે તેમણે અપૂર્વ વીર્યેલલાસથી રાગ ને દ્વેષનો નાશ કરી વીતરાગ દશા પ્રાપ્ત કરી છે. તેમનાં વચનો એ જ આગમ છે માટે આગમ પ્રમાણુ છે.

સ્વા૦ રાગ અને દ્વેષનો સર્વથા નાશ થઈ શકે નહિ—તમે રાગ અને દ્વેષનો જેણે સર્વથા નાશ કરેલ છે તેવા આત્માને આમ કહો છો પરંતુ રાગ અને દ્વેષનો સર્વથા નાશ થતો જ નથી. સર્વ કોઈને કોઈ પ્રત્યે દ્વેષ હોય જ છે. એવો કોઈ પણ જીવ જગતમાં નથી જણાવતો કે જેનામાં એણે વત્તે અંશે પણ રાગદ્વેષ ન હોય. માટે જિનેશ્વરમાં સર્વથા રાગદ્વેષ રહિતતા સંભવતી નથી

સ્વા૦ અહંપનાશવાળાનો સર્વથા નાશ થાય છે. રાગ અને દ્વેષનો સર્વથા નાશ થઈ શકે છે કારણકે—જેનો થોડો થોડો અંશે અંશે નાશ દેખાતો હોય તેનો સર્વથા નાશ થાય છે. સોનું ન્યારે માટીમાંથી નિકળ્યું ત્યારે તેમાં એકન્દર ખૂબ મલિનતા વ્યાપ્ત હતી. તે મલિનતા ધીરેધીરે દૂર કરતાં શુદ્ધ સોનું બન્યું વળી તાપ છેદ વગેરે પ્રયોગ કરતાં તે મલિનતાનો સર્વથા નાશ થઈને સો ટકા શુદ્ધ તદ્દન નિર્મલ સોનું થયું કારણકે તેમાં જે મલિનતા હતી તેનો થોડો થોડો નાશ થતો હતો. જે તે મલિનતા પ્રથમથી જરી પણ દૂર ન થઈ હોત તો સર્વથા પણ દૂર ન થાત ને તદ્દન નિર્મલ સોનું ન બનત. તે જ પ્રમાણુ આત્મામાં જડ કરી રહેલા રાગદ્વેષનો પણ અંશેઅંશે નાશ જણાય છે. એક આત્માને પુત્ર

[૪૪૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫

પર પ્રેમ છે, તો ખીજને ધન પર છે. વળી ત્રીજે એક આત્મા એવો છે કે જેને ધન કે પુત્ર પર પ્રેમ નથી. એમ કરતાં કરતાં એવો પણ એક આત્મા માની શકાય કે જેને જગ-નની કોઈ પણ વસ્તુ પર રાગ અને દ્રેષ નથી. એ પ્રમાણે રાગ અને દ્રેષ સર્વથા નાશ થઈ શકે તેવા પદાર્થો છે. તેનો સર્વથા નાશ શ્રી જિનેશ્વર દેવે કરેલ છે.

ચા૦ રાગી અને નીરાગીનો ભેદ જાણી શકાતો નથી—તમે કહ્યું તેમ રાગ અને દ્રેષનો સર્વથા નાશ થાય છે તે કીક છે. પરંતુ તેનો નાશ જિનેશ્વરે કરેલ છે તેમાં શું પ્રમાણ છે ? તે કાંઈ દેખી શકાય તેવી વસ્તુ નથી કે જેથી માની લઈએ કે આ મનુષ્ય રાગ દ્રેષ વગરનો છે.

સ્થા૦ રાગી ને નીરાગીનો ભેદ તેનાં સાધનો દ્વારા જાણી શકાય છે. રાગ અને દ્રેષ જોઈ શકાય તેવા નથી તેથી રાગી અને નીરાગીનો ભેદ ન જાણી શકાય તે યુક્ત નથી. આચાર અને વિચારથી સમજી શકાય છે કે આ રાગી છે અને આ નીરાગી છે. **રાગોડ્ડનાસદ્ગમનાનુમેયો દ્વેષો દ્વિષદ્વારણહેતુસાધ્ય :** જગતમાં રાગનું પ્રથલસ્થાન કોઈ હોય તો તે સ્ત્રી છે. જેટલા રાગીજન છે તે સર્વે સ્ત્રીના પાશમાં ફસાયા છે. 'ન મીલે બાવા પ્લહ્યારી' જેવા કેટલાક સ્ત્રીથી દૂર હશે તો પણ વચન અને મનથી તો સ્ત્રીનું ચિન્તન તેઓને ચાલુ જ હોય છે. આ પ્રમાણે રાગના સાધન તરફની વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિથી જાણી શકાય છે કે આ માણસ રાગી છે. વળી દ્રેષ શત્રુના નાશદ્વારા જાણી શકાય છે. પોતાને કોઈ સહેજ પણ અનિષ્ટ કરે કે તરત જ દ્રેષી આત્મા તેનો બદલો લેવા તત્પર અને છે. પ્રતિકાર કરવા અશક્ત હોય ને તેથી શત્રુનું અનિષ્ટ ન કરતાં શાન્ત રહે તેથી કંઈ નિર્દોષી કહી શકાય નથી, કારણકે તેની માનસિક વિચારણા તો નિરન્તર શત્રુનું અહિત કરવા તરફ જ હોય છે. અમે જેને આત્મપુરુષ કહીએ છીએ તેઓને નહોતો સ્ત્રીને મનથી વચનથી કે કાયાથી અરુપ પણ સંસર્ગ—ને ન હતી પોતાને કષ્ટ આપનારનું અહિત કરવાની ભાવના—એ માટે રાગ અને દ્રેષ તેનાં સાધનોથી જાણી શકાય છે. તે સાધનો જ્યાં ન હોય ત્યાં સમજવું જોઈએ કે અહીં રાગ અને દ્રેષ નથી. શ્રી જિનેશ્વર દેવમાં તે સમજી શકાય તેમ છે.

ચા૦ નીરાગી પણ અજ્ઞાનથી અસત્ય બોલે છે—તમે જિનેશ્વરને નીરાગી અને અદ્રેષી કહો છો. પરંતુ તેથી તેઓ જે કહે તે સર્વ સત્ય જ કહે એમ કેમ મનાય ? કારણકે સત્ય કહેવામાં જ્ઞાન પણ આવશ્યક છે. જેને જે પદાર્થોનું વાસ્તવિક જ્ઞાન નથી તે જો તે પદાર્થનું નિર્વચન કરે તો તે સત્ય માની શકાય નહિ. હું દેવલોક અને નરક નથી માનતો તેથી મને સ્વર્ગ નરક પ્રત્યે રાગ કે દ્રેષ નથી. વળી મને સ્વર્ગ નરક કેવાં હોય છે તેનું જ્ઞાન પણ નથી. હવે હું એ અજ્ઞાન દશામાં જ દેવ અને નરકનું સ્વરૂપ કહું તો તે કંઈ બુદ્ધિમાન પુરુષો માન્ય કરે નહિ. તે જ પ્રમાણે જિનેશ્વરને યથાર્થ જ્ઞાન ન હોય તો તેમનાં વચનો પ્રમાણ કેમ માની શકાય ?

સ્થા૦ અદ્યપ્જ્ઞાનો વચનવ્યવહાર રાગદ્રેષથી જ થાય છે: કારણ સિવાય કાર્ય બનતું જ નથી. તેથી જ્યાં અજ્ઞાન છે છતાં વચનવ્યવહાર પ્રવર્તે છે ત્યાં સમજવું જોઈએ કે વચન વ્યવહાર કરવામાં કંઈ પણ કારણ હોવું જોઈએ—તે કારણ એ જ સંભવી શકે કે તે મિથ્યાભિનિવેશી હોય ને તેથી પોતે અજ્ઞાન છે એમ જગત ન સમજે તે માટે

અંક ૧૨]

નિહનવવાદ

[૪૪૫]

પોતાને જેનું જ્ઞાન ન હોય તે પણ [મુક્તમસ્તીતિ વક્તવ્યં વશહસ્તા હરીતકી મુખમાં જે આવે તે બોલવું. જેમકે હરેડે દશ હાથની હોય છે] જેમ આવે તેમ કહે જાય છે. વળી કેટલાક અજ્ઞાનીઓ પોતાને શત્રુ વધારે યશ મેળવતો હોય ત્યારે તેનો અપયશ કરવા માટે પોતે ન જાણતા હોય છતાં 'તે કહે છે તે અસત્ય છે. આ પદાર્થનું સ્વરૂપ તો આમ છે.' એમ દ્વેષથી અજ્ઞાત પદાર્થનું પણ નિરૂપણ કરે છે. એટલે કે અજ્ઞાનીઓનો વચનવ્યવહાર પોતાની મહત્તાના રાગથી અને શત્રુના દ્વેષથી જ પ્રવર્તે છે. પરંતુ જેણે રાગ અને દ્વેષનો સર્વથા નાશ કર્યો છે તેઓને પોતે જે જાણતા નથી તેનું નિરૂપણ કરવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. માટે તેઓ જે કંઈ કહે છે તે સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જ, જે પદાર્થ જે સ્થિતિમાં છે તે પદાર્થને તે સ્થિતિમાં યથાર્થ જાણીને અને જોઈને તે જ પ્રમાણે બતાવે છે. વળી જે પ્રમાણે તેઓએ રાગ અને દ્વેષનો સર્વથા નાશ કરેલ છે તે જ પ્રમાણે અજ્ઞાનનો પણ મૂળથી નાશ કરેલ છે, કારણ કે અજ્ઞાનના નાશ સિવાય એકલા રાગ દ્વેષનો સર્વથા નાશ થઈ શકતો નથી માટે અમે કહીએ છીએ કે આત્મપુરુષ સર્વથા જ્ઞાની હતા. એટલે તેમનું વચન પ્રમાણભૂત છે.

આ૦ વીતરાગને વચન વ્યવહાર કરવાનું કંઈ કારણ નથી: જિનેશ્વર નીરાગી-નિર્દોષી અને સર્વજ્ઞ હો, પરંતુ 'આત્મા છે' વગેરે વચનો તેમનાં જ છે તે માનવાને શું પ્રમાણ છે? કારણ કે ત્યારે તેમણે રાગ દ્વેષનો સર્વથા નાશ કર્યો છે એટલે તેમને બોલવાનું કંઈ પણ કારણ રહ્યું નથી. વચનવ્યવહાર રાગદ્વેષથી જ થાય છે. માટે વીતરાગ એવા જિનેશ્વરનાં 'આત્મા છે' વગેરે વચનો સંભવતાં નથી. માટે આગમ પ્રમાણ નથી.

સ્થા૦ રાગદ્વેષ વિના કંઈવાથી પણ વચનવ્યવહાર થાય છે: વચનવ્યવહાર રાગદ્વેષથી જ થાય છે ને તે સિવાય યતો નથી એવું કંઈ નથી. લૌકિક ઉદાહરણ લઈએ તો એક ન્યાયાધીશ પ્રામાણિકપણે ન્યાય આપવામાં કંઈ પણ શરમ રાખતો નથી. તેને ચોર પ્રત્યે કે શાહુકાર પ્રત્યે કંઈ રાગદ્વેષ નથી છતાં સત્ય ન્યાય આપવો તે તેનું કર્તવ્ય છે. બીજું વાદસભામાં મધ્યસ્થને વાદી કે પ્રતિવાદી પ્રત્યે પ્રેમ કે અપ્રેમ જેવું કંઈ નથી તોપણ સત્ય નિર્ણય જાહેર કરવો તે તેનું કર્તવ્ય છે. એ જ પ્રમાણે અલૌકિક વ્યવહારમાં પણ જિનેશ્વર પ્રભુનું કરુણાથી અસન્માર્ગથી સન્માર્ગે જગતને લાવવાની ભાવનાથી સત્ય માર્ગ બતાવવો તે કર્તવ્ય છે. તીર્થંકર નામકર્મના પ્રભાવથી જિનેશ્વરને ત્રિજગતનો ઉદ્ધાર કરવાની ઉત્કટ ભાવના થાય છે ને તેથી તેઓ સતત ઉપદેશામૃત વરસાવ્યા કરે છે. વચનવ્યવહાર હોય ત્યાં રાગદ્વેષ રહેવા જ જોઈએ એવો કંઈ નિયમ નથી. એટલે રાગ દ્વેષ સિવાય પણ જિનેશ્વરો એકાન્ત હિત કરવાની ભાવનાથી દેશના આપે છે. તેઓએ આપેલ દેશના તે જ આગમ છે. માટે આગમ પ્રમાણ છે.

આ૦ આગમમાં પરસ્પર વિરોધ હોવાથી- તે પ્રમાણ નથી-તમારા કહેવાથી આગમ એ પ્રમાણ છે એમ માનીએ તો પણ તે ઘટતું નથી, કારણ કે પ્રમાણ કદી વિરોધવાદી હોતું નથી. આગમ તો વિસંવાદી છે. એક આગમ એક વસ્તુની સત્તા બતાવતું હોય તો અન્ય આગમ તેનો જ નિષેધ કરતું હોય. એક કહે કે આમ કરવું જોઈએ તો બીજું કહે કે આમ નહિ તેમ કરવું જોઈએ. એક કહે છે કે હું કહું છું તે સત્ય છે, બીજો કહે છે કે મારું કથન યુક્ત છે. એ પ્રમાણે આગમો જ પરસ્પર અવિરોધી નથી અને લડે છે

[૪૪૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

તો તે પ્રમાણભૂત કેમ માની શકાય ? વળી આપણે આત્માના સમ્બન્ધમાં જ આગમને તંપા-સીએ તો આર્હત આગમ કહે છે કે-**જીવો ડંપાઈનિહણો નાણાવરણાકમ્મસંજ્જુત્તો** (અનાદિ અનંત જ્ઞાનાવરણ વગેરે કર્મથી સંયુક્ત એવા જીવ છે) નહિ વૈ **સશરીરસ્ય પ્રિયાપ્રિયયોરપહતિરસ્તિ, અશરીરં વા વસન્તં પ્રિયાપ્રિયે ન સ્પૃશતઃ** (શરીર સહિત એવા આત્માને પ્રિય અને અપ્રિય-સુખને-દુઃખનો નાશ નથી. શરીર વિનાના આત્માને પ્રિય ને અપ્રિય-સુખ દુઃખ સ્પર્શતાં નથી.) વળી **‘અગ્નિહોત્રં જુહુયાત્ સ્વર્ગકામઃ’** । (સ્વર્ગની આકાંક્ષાવાળો અગ્નિહોમ-યજ્ઞ કરે) સાંખ્ય દર્શન પ્રવર્તક કપિલ મુનિનું આગમ કહે છે કે-**‘અસ્તિ પુરુષોઽકર્તા નિર્ગુણો મોક્ષા ચિરૂપઃ’** (પુરુષ-આત્મા અકર્તા, ગુણ વગરનો, ભોગવાળો ને જ્ઞાનરવરૂપ છે.) એ પ્રમાણે આગમો **‘આત્મા છે’** એમ કહે છે. વળી ળીમ્ન કેટલાક આગમો **‘આત્મા નથી’** એમ કહે છે તે આ પ્રમાણે વેદ કહે છે કે-**‘પૃથિવ્યપ્તેજોઽાયુરિતિ-ભૂતાનિ’** (પૃથ્વી જલ અગ્નિ ને વાયુ એ ચાર ભૂત છે) **‘તત્સમુદાયેષુ શરીરેન્દ્રિયવિષયસંજ્ઞાઃ** (તે ભૂતનાં સમૂહમાં શરીર ઇન્દ્રિય ને વિષય એવાં નામો છે.) **‘વિજ્ઞાનઘન ઐતેભ્યો ભૂતેભ્યઃ સમુત્થાય તાન્યેવાનુવિનશ્યતિ ન પ્રેત્યસંજ્ઞાઽસ્તિ’** (વિજ્ઞાનના નિષ્કિંદ જથ્થારૂપ એવો આત્મા જ આ ભૂતોમાંથી ઉત્પન્ન થઈને તેની પાછળ નાશને પામે છે. પરલોક જેવું કંઈ નથી). અમારા વૃદ્ધો કહે છે કે—

‘પતાવાનેન લોકોઽયં યાવાનિન્દ્રિયગોચરઃ ।

મદ્રે ! વૃકપદં પદ્ય યદ્વદન્તિ બહુશ્રુતાઃ ॥ ૧ ॥

(જેટલું ઇન્દ્રિયેથી જણાય છે તેટલો જ લોક છે. હે ભોળી સ્ત્રી ! બહુજ્ઞાની વૃદ્ધો જેને વડનાં પગલાં કહે છે તે પગલાં જો.) એ પ્રમાણે કોઈ આગમ **‘આત્મા છે, એમ કહે છે** ને કોઈ આગમ **‘આત્મા નથી’** એમ કહે છે. માટે કોનું સત્ય માનવું ? આવા વિસંવાદી આગમો પ્રમાણભૂત ન થઈ શકે. માટે આત્મા પ્રમાણસિદ્ધ ન થયો એટલે નથી.

સ્થાં યુક્તિશૂન્ય આગમ કહી શકાય નહિ અને યુક્તયુક્ત આગમમાં વરોધ હોય જ નહિ. તું કહે છે કે આગમો પરપર વિસંવાદી છે માટે તે પ્રમાણ ન થઈ શકે પરંતુ તે તારું કથન યુક્ત નથી કારણ કે અમે કહ્યું તે પ્રમાણે જે યુક્તિયુક્ત અને આત્મપુરુષોએ પતાવ્યા હોય તે જ આગમ કહેવાય છે. યુક્તિશૂન્ય વચનો તે આગમ

૧. કોઈ એક નાસ્તિકની સ્ત્રી આસ્તિક હતી. જ્ઞાની પુરોધાના કહેલા આગમોને પ્રામાણિક માનતી હતી ને વર્તન પણ તેવું જ રાખતી હતી. આવા કબોડાને ધાર્મિક બાબતમાં હંમેશા વિવાદ ચાલતો હતો. નાસ્તિક પોતાની સ્ત્રીને આગમનું કથન-મિથ્યા છે, કલ્પિત છે, એમ સમન્નવવા બહુ પ્રયત્ન કરતો પણ સ્ત્રી સમજતી નહિ. એક વખત નાસ્તિકે યુક્તિ રચી, રાત્રિએ સર્વ લોક સૂઈ ગયા પછી પોતાની સ્ત્રીને લઈને ગામ બહાર ગયા ને ત્યાં પૃથ્વી ઉપર ધૂળમાં વડનાં પગલાં ચિતરાં ને પછી આવી સૂઈ ગયા. પ્રાતાઃકાળમાં ગામમાં વાત થવા લાગી કે આજે રાત્રિએ ગામમાં વડ આંબું હતું, આ રહ્યાં તેનાં પગલાં. પેલા નાસ્તિક સિવાય બધા કહેવા લાગ્યા કે રાતે વડ આંબું હતું. તે સમયે નાસ્તિક પોતાની સ્ત્રીને કહે છે કે **‘પતાવાન્’** એ પ્રમાણે અર્થાત્ જેમ આ વડના પગ મેં કહ્યા છે છતાં લોક વડ આંબું હતું એમ કહે છે તેમ જીવ પુણ્ય પાપ વગેરે પણ કોઈએ કલ્પીને કહ્યું છે તેને તું સત્ય માને છે પણ તે વાસ્તવિક નથી.

અંક ૧૨]

નિહ્નવવાદ

[૪૪૭]

કહી શકાય નહિ તેથી જ અમારા એક પૂર્વાચાર્યે કહ્યું છે કે—

ન મે રાગા મહાવીરે ન'દ્વેષઃ કપિલાદિષુ ।

યુક્તિમદ્વચનં યસ્ય તસ્ય કાર્યપરિગ્રહઃ ॥

(મને મહાવીર પ્રત્યે રાગ નથી અને કપિલ—વગેરે પ્રત્યે દ્વેષ નથી. પરંતુ યુક્તિયુક્ત જેનું વચન હોય તેનું કાર્ય કરવું એ અમારો સિદ્ધાન્ત છે.) વળી વેદ વચન આત્માનો નિષેધ કરે છે એમ જે તું કહે છે તે પણ યથાર્થ નથી. કારણ કે જે વેદવાક્યોનો અર્થ તે આત્માના નિષેધમાં કર્યો તે વાક્યોનો તે અર્થ જ નથી પરંતુ તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે. **વિજ્ઞાનઘન**—એવાક્યનો અર્થ—વિશેષ કરીને જ્ઞાનના સમૂહવાળો જ આત્મા આ ભૂત-માંથી ઉત્પન્ન થાય છે—અર્થાત્ જે વખત આત્માને જેનું જ્ઞાન થાય છે તે વખતે તે જ્ઞાન-**વિજ્ઞાનઘન** **પવ**—એટલે ઘટ પટ કટ મઠ વગેરે જ્ઞાનવાળો જ આત્મા. આ ભૂતોમાંથી—અર્થાત્ પૃથ્વી—જલ—વગેરેમાંથી. જ્ઞાનમાં વિષય કારણ છે. જે ઘટ ન હોય તો તેનું જ્ઞાન ક્યાંથી થાય ને જે જ્ઞાન ન થાય તો તે જ્ઞાનવાળો આત્મા પણ ન થાય. માટે તેવા જ્ઞાનવાળો આ ભૂતોમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. ને જ્યારે ઘટપટ વગેરે ભૂતો નાશ પામે છે એટલે તે જ્ઞાનવાળો આત્મા પણ નાશ પામે છે. પરંતુ તેવા પ્રકારના આત્માનો નાશ થવાથી કંઈ અનાદિ અનંત જે આત્મા છે તેનો નાશ થતો નથી. માટે **ન પ્રેત્યસંજ્ઞાઽસ્તિ** । વળી તું તો આત્મા માનતો જ નથી એટલે કે તારા વૃદ્ધ પુરુષોએ જે વ્યવહાર ચલાવ્યો હોય તે વ્યવહારને જ તું અનુસરતો હોય માટે તારા વૃદ્ધો 'આત્મા નથી' એમ કહે તેથી કંઈ આગમમાં વિસ-વાદીપણું થતું નથી. અર્થાત્ આત્મા છે, તે સમ્યન્ધમાં આસ્તિક આગમે સર્વ એકમત થાય છે. માટે આગમે પરસ્પર વિરોધી નથી એટલે પ્રમાણભૂત છે. માટે આગમકથિત આત્મા માનવો જોઈએ. તારો એવો જ આગ્રહ છે કે આગમપ્રમાણ્યને હું નથી માનતો, આગમ સિવાય અન્ય રીતિએ આત્મા છે તે સાબીત કરી બતાવો તો જ હું માનું તો અન્ય સમયે, હું તને બીજા પ્રમાણથી આત્મા છે તે સમજાવીશ. [ચાલુ]

જૈનધર્મ ઉપર આક્ષેપો

'જૈન' પત્રના તા. ૧૧-૮-૪૦ના અંક ઉપરથી જાણાય છે કે 'કિલોસ્કર' નામના ડૉ. કિલોસ્કરવાડી, (સતારા) મરાઠી ભાષાના માસિકના ગયા જુલાઈ માસના અંકમાં શ્રી. દ. પાં. ખાંમેટે) લખેલ 'જંચે દેવલ' શીર્ષક વાર્તા પ્રગટ થઈ છે. આ મહારાજ કુમારપાળ અને કનિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના સમયને અનુલક્ષીને લખવામાં આવી છે. અને તેમાં જૈનધર્મની નિંદા થાય તે રીતે શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યનું પાત્રોલેખન કયું છે.

અમે કિલોસ્કરનો એ અંક મંગાવ્યો છે. તે આવેથી તે સંબંધી પત્રવ્યવહાર કરીને એનું જે પરિણામ આવશે તે જાહેર કરીશું. વ્ય.

વિવિધતીર્થકલ્પાન્તર્ગત શ્રી પાર્શ્વનાથ-કલ્પ

[શ્રી સ્થંભનક કલ્પ તથા શ્રી સ્થંભનકકલ્પશિલોચ્છ સહિત]

અનુવાદક—મુનિરાજ શ્રી યશોભદ્રવિજયજી

(ગતાંકથી પૂર્ણ)

પ્રભુપ્રતિમાને નમન કરનાર મનુષ્યને અન્ય ભવમાં મૂર્ખપણું, ખરાય સ્ત્રી, ખરાય જ્ઞાતિ, ખરાય જન્મ, ખરાય રૂપ અને દીનપણું થતું નથી. (૬૩) અજ્ઞાનદોષથી મૂઠ થયેલા લોકો અડસડ તીર્થની યાત્રા કરવાને માટે ભમે છે છતાં તેનાથી પણ પાર્શ્વપ્રભુને નમસ્કાર કરવાથી અનંતગણું ફળ મળે છે. (૬૪) એક પુષ્પથી ત્રીવ ભાવથી પ્રભુપ્રતિમાને જે પૂજે છે તે, રાજાઓના સમુદાયના મસ્તકોથી સ્પર્શ કરાયેલા છે અરજો જેનાં એવો ચક્રવર્તી થાય છે. (૬૫) જે પ્રભુપ્રતિમાની આઠ પ્રકારે પરમ ભક્તિથી પૂજા કરે છે તેને ઇંદ્રદિ પદવીઓ હાથરૂપ કમળમાં રહેલી છે. (૬૬) જે પ્રભુનાં શ્રેષ્ઠ મુકુટ કુંડલ અને યાજ્ઞપદ કરાવે છે તે ત્રણે ભુવનમાં મુકુટ સમાન થઈને જલદી સિદ્ધિસુખ પામે છે. (૬૭) ત્રણે ભુવનમાં ચૂડા રત્ન સમાન, જનનાં નેત્રને અમૃતની શલાકા સમાન એવી આ પ્રતિમા જેણે દીઠી નથી તેઓનું મનુષ્યપણું નિરર્થક છે. (૬૮) શ્રી સંઘદાસમુનિએ : પ્રતિમાનો લઘુ કલ્પ બનાવેલો છે. પણ મેં તો મોટા કલ્પમાંથી અલ્પ સંબંધનો ઉદ્ધાર કરેલ છે. (૬૯) જે આ કલ્પને બાણે સાંભળે અને ચિંતવન કરે તે કલ્પવાસીઓમાં ઇંદ્ર થઈને સાતમે ભવે સિદ્ધિ પામે છે. (૭૦) જે ફરી ગૃહચૈત્યમાં, પુસ્તકમાં લખાવીને કલ્પને પૂજે છે તે નારક—તિર્થ-ઓમાં કદી ઉત્પન્ન થતો નથી અને દુર્લભઓષિ થતો નથી. (૭૧) (આ કલ્પ) દિવસના બાણવાથી સિંહ, સમુદ્ર, અગ્નિ, હાથી, રાગ, ચોર, સર્પ, ગ્રહ, તૃપ, શત્રુ, પ્રેત, વેતાળ અને શાકીનીના ભયો નાશ પામે છે. (૭૨) જેનાં હૃદયમાં આ કલ્પ રહ્યો છે તે ભવ્ય જીવોને આ કલ્પ વિકાસ કરતા કલ્પવૃક્ષની માફક વૃદ્ધિતને આપે છે. (૭૩) પૃથ્વીરૂપ કોડીઆવાલો સમુદ્રના જળરૂપ તેલવાળો એવો મેરૂ પર્વત રૂપ દીવો જ્યાં સુધી મનુષ્ય ક્ષેત્રને પ્રકાશ કરે છે ત્યાં સુધી આ કલ્પ જ્યવંત વર્તે. (૭૪)

શ્રી પાર્શ્વનાથકલ્પ સમાપ્ત

શ્રી સ્થંભનક કલ્પ

અત્યંત વ્યાધિથી દુઃખી થયું છે શરીર જેમનું અને અણસણ અહણ કરવા માટે ખોલાવેલો છે સંઘ જેમણે (આવા આચાર્ય મહારાજને) રાત્રિના સમયે દેવીએ સુતરની નવ કાકડી ઉકેલવા કહ્યું (૧). દેખાડી છે હાથની અશક્તિ જેમણે, નવ અંગની દીકાની વાતાંથી આશ્ચર્ય પામેલા અને સ્થંભત પાર્શ્વના વંદનથી કહેવાઈ છે આરોગ્યવિધિ જેમને એવા (૨) વળી સંબાણકપુરથી રવાના થયેલા અને ધ્રાણકાથી આગળ પડે ચાલતાં સ્થંભનપુરમાં શેદી નદીના કાંઠે ખાખરાનાં વનમાં આવેલા (૩) ત્યાં ભૂમિ ઉપર ગાયના દૂધનું ઝરણું દેખીને જય તિહુજળ અર્ધ સ્તોત્રથી પાર્શ્વનાથને પ્રગટ કરનારા અને [અત્રીસ ગાથાનું] સ્તોત્ર સંપૂર્ણ કરનાર, છેલ્લી બે ગાથા ગોપવનાર (૪), ગયો છે રાગ જેમનો અને સંધે

અંક ૧૨]

શ્રી પાર્શ્વનાથ-કલ્પ

[૪૪૯]

કરાવેલા ચૈત્યમાં પાર્શ્વ પ્રભુની પ્રતિમાને સ્થાપન કરનારા એવા નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અભય-
દેવસુરિજી જ્યવંતા વર્તો ! (૫) જન્મથી પહેલાં પણ જે પ્રભુ ઈર્ષ્યથી દેવાલયમાં, વાસુદેવથી
પોતાના આવાસમાં પુજવા છે અને વરુણ દેવથી પોતાના સ્થાનમાં ચાર હજાર વર્ષ સુધી
પુજવા છે. વળી કાંતિનગરીનાં ધનેશ શેઠ અને નાગાણુનથી પુજાયેલા એવા સ્થંભનપુરમાં
રહેલા શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેશ્વર તમારું રક્ષણ કરો ! (૬) શ્રી સ્થંભનકલ્પ સમાપ્ત

શ્રી સ્થંભનકલ્પ શિલોન્મુદ્ર

સ્થંભનકલ્પની અંદર જે વિસ્તારનાં ભયથી સંગ્રહ કરેલ નથી તેને શ્રી જિનપ્રભ-
સુરિ શિલોન્મુદ્રની જેમ કંઈ કહે છે. (૧) ઢંકે પર્વતની ઉપર રણસિંહ રાજપુત્રની ભોપલ
નામની સૌંદર્યવતી પુત્રીને જોઈને ઉત્પન્ન થયો છે રાગ જેને અને તેણીને સેવતા એવા
વાસુકી નાગરાજને નાગાણુન નામનો પુત્ર થયો. પુત્રનાં સ્નેહથી મોહિત મનવાળા વાસુકી
પીતાએ તેને મોટી ઔષધીઓનાં ક્ષો-મૂળો અને પાંદડા ખવરાવ્યાં. તેના પ્રભાવથી તે
મોટી સિદ્ધિઓથી યુક્ત થયો. અને 'સિદ્ધપુરુષ' એ પ્રમાણે ખ્યાતિ પામેલો તે પૃથ્વીને
વિષે ફરતો શાલિવાહન રાજનો કલાયુરુ થયો. તે ગગન ગામિનીવિદ્યા શીખવાને માટે
પાંદલિપુરમાં શ્રીપાંદલિપ આચાર્યને સેવવા લાગ્યો. એક વખત ભોજન અવસરે
(આચાર્યને) પગલેપના પ્રભાવથી આકાશમાં ઉડતા જોયા. અષ્ટાપદ આદિ તીર્થોને
નમસ્કાર કરીને પોતાના સ્થાનમાં આવેલા તેમના પગને ઘોષને એકસોને સાત ઔષધીઓનાં
નામ ચાખવાથી, વર્ણુથી અને અંધથી જાણીને ગુરુઉપદેશ વિના પાદ લેપ કરીને
(નાગાણુન) કુકડીનાં અન્વાની જેમ ઉડતો કુવાના કાંઠે પડ્યો. ઘાથી જર્જરિત
અંગવાળા તેને ગુરુએ પૂછ્યું-આ શું થયું ? તેણે જે અન્યું હતું તે કહ્યું. તેની હોંશિયારીથી
આશ્ચર્ય પામેલાચિતવાળા આચાર્યશ્રી તેનાં મસ્તક ઉપર હાથરૂપ કમળ મૂકીને
જોડ્યા કે સાઠીઓખાના પાણીથી તે ઔષધીઓ વાટીને પગે લેપ કરીને
આકાશમાં ઉડવું, તેથી તે તે સિદ્ધિને પામીને ખુશી થયો. ફરીથી કાંઈ વખત ગુરુ-
મુખથી સાંભળ્યું કે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની આગળ સધાતો અને સ્ત્રીનાં લક્ષણોથી યુક્ત
પ્રકાશતી સ્ત્રીથી મર્દન કરાતો રસ કાટીવેધી થાય. તે સાંભળીને તે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રતિ-
માને શોષવા લાગ્યો. અહીં દારિકામાં સમુદ્રવિન્ય દશાહર્ણુ શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના
મુખથી મહાપ્રભાવશાળી અને રત્નમયી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જાણીને પ્રાસાદમાં
સ્થાપન કરીને પૂજા. દારિકાના દાહ પછી સમુદ્રવડે ગ્રહણ કરાયેલી તે પ્રતિમા તે જ પ્રમાણે
સમુદ્રની મધ્યમાં રહી. કાળાંતરે કાંતિવાસી ધનપતિ નામના વહાણવટીઆનું વહાણ ત્યાં
થંભી ગયું. અહીં જિનખિંબ છે એમ દેવવાણીથી [ધનપતિએ] જાણ્યું. નાવિકોને સમુદ્રમાં
પ્રવેશ કરાવીને કાચા સુતરના સાત તાંતણાઓ આંધીને [તેણે] પ્રતિમા સમુદ્રમાંથી] કઢાવી.
[તે પ્રતિમાને તે શેઠ] પોતાની નગરીમાં લઈને પ્રાસાદમાં સ્થાપન કરી. અચિંત્ય લાભથી
ખુશી થયેલા એવા તેનાથી [તે પ્રતિમા] હમેશાં પુજતી હતી. તે પછી સર્વ અતિશય
યુક્ત તે ખિંબને જાણીને નાગાણુને રસસિદ્ધિને માટે ગ્રહણ કરીને શેઠી નદીના કિનારે
સ્થાપન કર્યું. તે (પ્રતિમા)ની આગળ રસ સાધવાને માટે શાલિવાહન રાજની ચંદ્રલેખા
નામની મહાસતી પદારાણીને સિદ્ધ વ્યંતરની સહાયથી ત્યાં ખોલાવીને દરે જ રસ મર્દન

[૪૫૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

કરાવવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે ત્યાં ફરી ફરી જવા આવવાથી તેણી વડે (નાગાભુતો) બંધુ-ભાવે સ્વીકાર કરાયો. તે તેને ઔષધના મર્દનનું કારણ પૂછવા લાગી. તેણે ક્રોધીરસ વેધનું વૃત્તાંત જેમ હતું તેમ કહ્યું. એક વખત પોતાના બન્ને પુત્રોને તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે આને રસસિદ્ધિ થશે. રસલુપ્ધ તે પુત્રો પોતાનું રાત્ર્ય છોડીને નાગાભુત પાસે આવ્યા. કપટથી રસને લેવાની ઈચ્છાવાળા અને ગુપ્ત વેશવાળા તેઓ જ્યાં નાગાભુત બોજવું કરતો હતો ત્યાં રસસિદ્ધિનો વૃત્તાંત પૂછતા હતા. તે [ચંદ્રલેખા] તે રસસિદ્ધિ જાણવા તે [નાગાભુત]નાં માટે મીઠાવાળી રસોઈ કરતી. છ માસ ગયા ત્યારે આ રસોઈ ખારી છે (એમ) તે (નાગાભુત) દોષ કાઢ્યો. ચેષ્ટાથી રસસિદ્ધિ જાણીને તે સ્ત્રીએ પુત્રોને કહ્યું વાસુકીએ આ [નાગાભુત]ને જે દાહના અંકુશથી મૃત્યુ કહ્યું હતું તે તે પુત્રોએ પરંપરાથી જાણ્યું. તે [દાહના] શસ્ત્રવડે નાગાભુત હણાયો. જ્યાં રસસિદ્ધિ થઈ હતી ત્યાં સ્થંભન નામનું ગમ થયું. તે પછી કાળાંતરે તે બિંબ વદન માત્ર વળીને ભૂમિની અંદર છે અંગ જેનું એવું થયું. તે પછી ચંદ્રકુલમાં શ્રી વર્ધમાનસૂરિજના શિષ્ય શ્રી જિનેશ્વર સૂરિજના શિષ્ય શ્રી અભયદેવસૂરિજ ગુજરાતમાં સંભાણુક નામના ગામમાં વિચરતા આવ્યા. ત્યાં [તેમને] મહાવ્યાધિના વશથી ઝાડા આદિનો રોગ થયો. તેથી નજીકના નગર અને ગામમાંથી પખ્ખીપ્રતિક્રમણ કરવાને માટે આવવાની ઈચ્છાવાળો મિચ્છામી દુક્કડ દેવાને માટે વિશેષ પ્રકારે સર્વ સંધને બોલાવવામાં આવ્યો. તેરશની મધ્ય રાત્રે શાસનદેવીએ આચાર્યને બોલાવ્યા: હે ભગવન! તમે જંગો છો કે સૂતા છો? તેથી મંદ સ્વરથી આચાર્ય બોલ્યા. મને નિદ્રા ક્યાંથી? દેવીએ કહ્યું આ સુતરની નવ કોકડીઓ ઉકેલો. આચાર્યે કહ્યું, હું શક્તિમાન નથી. દેવીએ કહ્યું, કેવી રીતે શક્તિમાન નથી? હજી તો વીરતીર્થની લાંબા કાળ સુધી પ્રભાવના કરશો, અને નવ અંગની વૃત્તિઓ કરશો. આચાર્યે કહ્યું આવા શરીરવાળો હું કેવી રીતે કરીશ? દેવીએ કહ્યું. સ્થંભનપુરમાં શેટી નદીના કાંઠે ખાખરાનાં વૃક્ષોની મધ્યમાં સ્વયંભૂ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ છે તેની આગળ દેવવંદન કરો જેથી સ્વસ્થ શરીરવાળા થશો. તે પછી પ્રભાતમાં બોલાવેલા શ્રાવક સંઘે આચાર્યને વંદન કર્યું. આચાર્યે કહ્યું. સ્થંભનપુરમાં પાર્શ્વનાથને અમે વંદન કરીશું. સંઘે વિચાર્યું, ખરેખર કાષ્ટએ સૂરિજને ઉપદેશ કર્યો છે તેથી આમ બોલે છે. તે પછી સંઘે કહ્યું અમે પણ વંદીશું. તે પછી ડોળીમાં બેસીને જતા સૂરિજને કંઈકે સ્વસ્થતા થઈ. આથી ઘોળકાથી આગળ પગે ચાલીને જતા [સૂરિજ] સ્થંભનપુરમાં પહોંચ્યા. શ્રાવકો સર્વે દેકાણે પાર્શ્વનાથ પ્રતિમાને જોવા લાગ્યા. સૂરિજએ કહ્યું ખાખરાનાં વૃક્ષની મધ્યમાં જુઓ. તેઓએ તે પ્રમાણે કર્યું [ત્યાં] શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનું મુખ જોયું. ત્યાં હંમેશાં એક ગાય આવી તે પ્રતિમાના મકતક ઉપર દુધ મૂકતી હતી. તેથી ખુશ થયેલા શ્રાવકોએ જે પ્રમાણે દોખ્યું હતું તેમ આચાર્યશ્રીને કહ્યું. અભયદેવસૂરિજ પણ ત્યાં ગયા અને મુખના દર્શન માત્રથી જય તિહુઅણવરકવ્વરુક્ષ ઇત્યાદિ નવીન કરેલી ગાથાથી સ્તુતિ કરી. તે પછી સોળમી ગાથા કરી [ત્યારે] આખી પ્રતિમા [ભૂમિમાંથી] પ્રગટ થઈ. આથી જ સોળમી ગાથામાં: ॥ જય પચ્ચક્ષજિણેસર [પ્રત્યક્ષ થયેલા હે જિનેશ્વર, જ્યવંતા વર્તો] કહ્યું છે. એમની પત્રીશ ગાથાએ પૂર્ણ કરી. છેલ્લી એ ગાથાએ દેવતાને અત્યંત આકર્ષણ કરનારી હોવાથી દેવે વિનંતિ કરી-હે ભગવન! હું ત્રીશ ગાથાથી સાનિધ્ય કરીશ માટે છેલ્લીએ ગાથા

पं. लक्ष्मीकलोलगणिविरचितं उवसग्गहरस्तोत्रसमग्रपादपूर्तिरूपं

समस्या—स्तोत्रम्

संग्राहक—श्रीयुत अगरचन्दजी नाहटा

पणमिय सुरनरपूइयपयकमलं पुरिसपुंडरीयपासं ।
 संथवणं भत्तिवणो भणामि भवभमणभीयमणो ॥१॥
उवसग्गहरं पासं पणमह नट्टुट्टकम्मदढपासं ।
 रोसरिउभेयपासं विणिहियलच्छीतणयपासं ॥२॥
 जं जाणेइ तेलुक्कं पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
 जो झायइ ऊण सुक्कं झाणं पत्तो सिवमलुक्कं ॥३॥
विसहरविसनिन्नासं रोगगइंदाइभयकयविणासं ।
 मेरुगिरिसन्निकासं पूरिअआसं नमह पासं ॥४॥
 मरगयमणिसमभासं मंगलकल्लाणआवासं ।
 टालियभवसंतासं थुणिमो पासं गुणपयासं ॥५॥
विसहरफुल्लिगमंतं निच्चं मणे धरिजंतं ।
 कुणइ विसं उवसंतं भवियाइ मुणह निच्चंतं ॥६॥
 पयपणयदेवदणुओ कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।
 सो हवइ विमलतणुओ नामक्खरमतमवि अणुओ ॥७॥
तस्सग्गहरोगमारी पराभवं न य करेइ विसमारी ।
 जो तुह समरणकारी संसारी संतभवपारी ॥८॥ (पथ्यावृत्तम्)
 तस्स य सिज्जयकामं दुट्टुजरा जंति उवसामं ।
 संथुणइ जो पकामं अभिरामं तुज्ज गुणगामं ॥९॥ (उपगीति)

गोपनी द्रो. डेभके डलियुगते विशे अभाइ आगमन दुःभने भाटे न थाओ. सूरिओओ ओ प्रभाणे क्युं. (ते पछी सूरिओओ) संधनी साथे चैत्यवहन क्युं. त्यां सधे जंयुं मदिरे करायुं ते पछी शांत रोगवाणा सूरिओओ श्री पार्श्वनाथ स्वाभीने [ते मदिरेमां] पिराजमान क्युं. ते भाटुं तीर्थ प्रसिद्ध थयुं. अनुक्रमे डालुंग आदि नव अंगनी टीकाओ [सूरिओओ] स्थी. आचारंग अने सुयगांती टीकाओ तो पूर्वे शीलांकाचार्यसूरिओओ करेकी हती. ते पछी पणु वीरतीर्थनी लांगा समय सुधी सूरिओओ प्रभावना करी.

श्री स्थंलनडडपशिदोन्थ समाप्त

[४५२]

श्री नैन सत्य प्रकाश

[अर्ध ५]

चिद्वुड वृरे मंतो जो उज्ञायई निबभेव एगंतो ।
 तुह नाम संभंतो सो जायई लच्छिमइमंतो ॥१०॥
 न य उसइ दुदुभोइ तुज्जपणामोवि बहुफलो होइ ।
 तुहनामेण विजोई न हवइ न पराहवइ कोई ॥११॥
 नरतिरिपसु वि जीवा भमेति नरपसु कायरा कीवा ।
 समियजिणसमयदीवा जेहिं तुह नामिया जीवा ॥१२॥
 रिद्धि आहेवच्चं पावंति न दुक्खदोगच्चं ।
 जे तुह आणासच्चं पासंति य भावओ निच्चं ॥१३॥
 तुह समसे लद्धे जीवाणं हवप सासप सिद्धे ।
 अणुवमतेअसमिद्धे अणंत तुह भाणसंबद्धे ॥१४॥
 तुह सुरनरवरमहिप चिंतामणिकप्पपायवडभहिप ।
 पयकमले मलरहिप मणभसलो वसउ महसुहिप ॥१५॥
 पावंति अविग्घेणं जीवा जइ दुदुदोसवग्घेणं ।
 न नडिज्जंति असिग्घेणं भवपारं विहियवग्घेणं ॥१६॥
 सासयसुखनिहाणं जीवा अयरामरं ठाणं ।
 लब्भंति तुह पयाणं जेसिं वट्टइ मणे ज्ञाणं ॥१७॥ (उपणीति)
 इय संथुओ महायस किंति दिंति धिं च मह पयस ।
 वयणरस्स विजियपास निज्जासियदुरिय हयअयस ॥१८॥
 कल्लिमलमइरहिपणं भत्तिभरनिठभरेण हियपणं ।
 थुणिओ हियसहिपणं मइ तुमं कम्मवहिपणं ॥१९॥
 ता देव दिज्ज बोहिं ठवेमि जम्हा पयंमि तुह नेहं ।
 कयपावस्सयसोहि कुणसु भवारणणभमणेहिं ॥२०॥
 अवगयपवयणनिस्संद भवे भवे पास जिणचंद ।
 तुहपयपंकयमयरंद भसलत्तं भवओ महचंद ॥२१॥
 उवउज्ञाय 'हरिसकलोल'सीसेणं भह्वाहुरइयस्स ।
 संथवणस्स समस्सा विहिया बुहाण य पसस्सा ॥२२॥

इत्युपसर्गहरस्तवाम्नायसंप्रदायगर्भाद्भ्रशुभ्रकत्रं प्रविचित्रपत्रमंत्रं जीयात् ।
 पं० 'लक्ष्मीकलोल'गणिकृतं समस्यास्तोत्रम् ।

इस स्तोत्र की नकल हमारे संग्रह में की १७वीं शताब्दी लिखित एक
 हस्तलिखित प्रत से की है ।

શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવ અને તેના ઇંદો

લેખક:—મુનિરાજ શ્રી સુશીલવિજયજી

શ્રી અજિતશાંતિસ્તવનો મહિમા

શ્રી અજિતશાંતિસ્તવ એ આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ચોવીશ તીર્થંકરો, ચૈત્રી બીજી તીર્થંકર શ્રી અજિતનાથ અને સોળમા તીર્થંકર શ્રી શાંતિનાથ એ બન્નેની સ્તુતિ-ગર્ભિત સ્તવ છે. મહાન પ્રાભાવિક નવ સ્મરણમાં છઠ્ઠા સ્મરણ તરીકે તેની પ્રસિદ્ધિ છે. તે વિવિધ જાતના ઇંદોથી અલંકૃત છે. અલંકારો, અનુપ્રાસો, સુંદર શબ્દરચના અને પદ-લાલિત્ય તેમાં સ્થળે સ્થળે દેખાય છે. તેની રચના પ્રાકૃત ભાષામાં કરવામાં આવી છે. ગાનારને ગાતાં આનંદ ઉપજાવે તેવી અને સાંભળનારના હૃદયને વિક્સર કરે તેવી આ કૃતિ છે. ચતુર્વિધ સંઘ પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં તેને સ્તવન તરીકે ખોલે છે. પ્રતિષ્ઠા આદિ શુભ કાર્યમાં પણ તે વારંવાર ખોલાય છે.

અજિતશાંતિસ્તવની ઉત્પત્તિ-તેના કર્તા

એક સમયે નંદિષેણુ નામના મહર્ષિ તીર્થાધિરાજ શ્રી શત્રુંજય તીર્થ પર યાત્રાર્થે પધાર્યા. તરણુતારણુ યુગાદિદેવ શ્રી આદિનાથ પ્રભુને બહુમાન પૂર્વક નમસ્કાર કર્યા બાદ ન્યાં અજિતનાથ અને શાંતિનાથની સામસામી દેરીઓ હતી ત્યાં આવ્યા અને તે બન્નેને નમસ્કાર કરી તે બન્ને દેરીઓની મધ્યમાં કાયોત્સર્ગ રહ્યા. કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ થયા બાદ તે બન્ને દેરીઓમાં ધિરાજતી મૂર્તિની અત્યંત ભક્તિ પૂર્વક મધુર કંઠે પ્રાકૃતમય સુંદર નવા શ્લોકો રચી સ્તુતિ કરી. તે સ્તુતિ 'અજિતશાંતિ સ્તવ' રૂપે પ્રસિદ્ધ થઈ. અને અત્યારે ધાર્મિક પુસ્તકોમાં જગે જગે દેખાય છે. આ સ્તવ ઉપર અનેક સંસ્કૃત ટીકાઓ બની છે જેનાથી ભાગ્યે જ કોઈ અજાણ હશે. એમ કહેવાય છે કે આ સ્તુતિના પ્રભાવથી બન્ને સામસામી દેરીઓ એક લાઠનમાં થઈ ગઈ જે અત્યારે પણ શત્રુંજય ઉપર જોઈ શકાય છે.

અજિતશાંતિસ્તવના કર્તા નંદિષેણુ કયા ? તે સંબંધી મતભેદ

આ સ્તવના કર્તા નંદિષેણુ નામના મહર્ષિ છે તેમાં કોઈનો પણ મતભેદ નથી. માત્ર મતભેદ એટલો જ છે કે નંદિષેણુ નામના મુનિ એક નેમિનાથ ભગવાનના સમયમાં થયેલા છે અને એક મહાવીરસ્વામીના સમયમાં થયેલા છે, એ બેમાંથી આના કર્તા કયા સંભવી શકે ? આ બેમાં આખરી સત્ય શું છે તે તો કેવલજ્ઞાની જ જાણી શકે. પરંતુ આ બાબતમાં જે પુરાવો આપણને મળી શકે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

નેમિવચણેણ જત્તાગણેણ જહિં 'નંદિસેણગણિ'વજ્ઞા ॥

વિહિતોઽજિતશાંતિસ્તવો જયતુ તત્ પુણ્ડરીકં તીર્થમ્ ॥૧॥

[નેમિવચનેન યાત્રાગતેન યત્ર નંદિસેણગણિપતિના ।

વિહિતોઽજિતશાંતિસ્તવો જયતુ તત્ પુણ્ડરીકં તીર્થમ્ ॥૧॥](શત્રુંજયમહાકલ્પ)

“નેમિનાથના વચન વડે યાત્રા માટે ગયેલા નંદિષેણુ નામના ગણિપતિએ ન્યાં રહીને અજિતનાથ અને શાંતિનાથનું સ્તવ કયું તે પુઠરીક તીર્થ જ્ય પામેા.”

આ પ્રમાણે શત્રુંજય મહાકલ્પમાં પ્રતિપાદન કરેલ છે.

[૪૫૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

આ સિવાયના, આ સ્તવના રચયિતા શ્રી. નંદિષેણુ ગણિ તે શ્રી મહાવીરસ્વામીના શિષ્ય નહિ પણ શ્રી નેમિનાથના શિષ્ય હોવાના જે ખીજ પુરાવા મને મળી શક્યા તે આ છે.

(૧) શ્રાવક ભીમસી માણેક તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર’ના પાના ૨૨૨ ઉપર અન્વિતશાંતિ સ્તવના ૩૭મા શ્લોકના અર્થમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે: “અહીંયાં કેટલાએક વૃદ્ધ પુરુષો એમ કહે છે કે શ્રી શત્રુઞ્જયની ગુફાયે” શ્રી અન્વિત, શાંતિ ચોમાસું રહ્યા હતા. પછી તે બંને તીર્થકરના પૂર્વાભિમુખ દેરાં થયાં, તિહાં એકદા શ્રી નેમિનાથના ગણુધર, શ્રી નંદિષેણુચુરિ તીર્થયાત્રાએ આવ્યા થકા શ્રી અન્વિતશાંતિસ્તવનની રચના કીધી.”

(૨) શ્રી સારાભાઈ નવાબની ગ્રન્થાવલિના પહેલા પુષ્પ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ ૧’ના પાના ૧૧૨ ઉપર શ્રી ધર્મધોષસૂરિચિત મહામન્ત્રગર્ભિત અન્વિતશાંતિ સ્તવના ૩૭ અને ચોથા શ્લોકમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે :

“વાસાસુ વિહિઅવાસા સુવિહિઅસિત્તુંજપ અ સિત્તુંજે ॥

તહિં રિટ્ટનેમિણો રિટ્ટનેમિણો ઘયણઓ જેઝ ॥૩॥

દેવિંદથુઆ થુણિઆ વરવિજ્ઞા ણંદિસેણગણિવજ્ઞા ॥

સમયં વરમંતધમ્મકિત્તિણા અજિયસંતિજિણા ॥૪॥”

(૩) મુનિમહારાજ શ્રી વીરવિજયજીદ્વારા સંપાદિત અને શ્રી જિનપ્રભસૂરિચિત અવચુરિ સહિત ‘શ્રી અન્વિતશાંતિ સ્તવન’ નામના પુસ્તકના ૪૧મા તથા ૪૨મા પાના ઉપર શ્રી જિનપ્રભસૂરિએ ૩૭મા કાવ્યની ટીકામાં કરેલો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:

“નંદિષેણશ્ચેહ શ્રેણિકપુત્રો નેમિગણધરો વા, શ્રેણિકપુત્રોઽન્યો વા કશ્ચિન મહર્ષિર્ન સમ્યગવગમ્યતે, કેચિત્વાહુઃ-શ્રીશત્રુઞ્જયાન્તર્ગુહાયામજિતશાન્તિનાથો ઘર્ષારાત્રીમઘસ્થિતૌ, તયોશ્ચૈત્યદ્વયં પૂર્વાભિમુખં જાતમનુપસરઃ સમીપેઽજિતચૈત્યં ચ મહદેઠ્યન્તિકે શાન્તિચૈત્યં, શ્રીનેમિનાથગણધરેણ નન્દિષેણાખ્યેન નેમિઘવ-નાસીર્થયાત્રોપગતેન તત્રાજિતશાંતિસ્તવરચના કૃતેતિ ॥૩૭॥”

ઉપર્યુક્ત ત્રણે ઉલ્લેખો પૈકી ત્રીજા ઉલ્લેખના કર્તા શ્રી જિનપ્રભસૂરિ જેવા ઐતિહાસિક પુરુષના સમયમાં પણ આ અન્વિતશાંતિના રચનાર શ્રી. વર્ધમાનજિનશિષ્ય અને પૂર્વા-વસ્થામાં શ્રી શ્રેણિક મહારાજના પુત્ર શ્રી. નંદિષેણુ મુનિ હોવા જોઈએ કે શ્રી નેમિનાથના ગણુધર શ્રી નંદિષેણુજી હોવા જોઈએ તે આખતમાં મતભેદ ચાલતો હતો.

[ઉપર લખેલ ત્રણે પુરાવા મેં “મહાપ્રભાવિક નવસ્મરણ” (સંપાદક તથા સંશોધક સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ)ની પ્રસ્તાવના પૃ. ૮માંથી અહીં મૂક્યા છે.]

વળી જૈન આત્માનંદ સભા (ભાવનગર) તથા શ્રી જૈન ટ્રેયરકર મંડળ (મહેસાણા) આ બંને તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘શ્રી પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર’માં પણ અન્વિતશાંતિના રચયિતા સંબંધી ઉપર કહ્યો તેવા જ એ મતવાળો ઉલ્લેખ છે. અને તેથી જ આ સ્તવના રચયિતા ક્યા નંદિષેણુ સમજવા તે નક્કી કરવું બહુ મુશ્કેલ છે. તેથી ‘તસ્વં તુ કેવલિગમ્યમ્’ લખીને આ ચર્ચાને બંધ કરું છું.

અંક ૧૨]

અનિતશાંતિસ્તવ

[૪૫૫]

શ્રી અનિતશાંતિસ્તવના છંદો અને તેનાં લક્ષણો

છંદોનાં નામ

પ્રાકૃત	સંસ્કૃત	લલિઅયં	લલિતક
ગાહા	ગાથા	કિસલયમાલા	કિસલયમાલા
સિલોગો	શ્લોક	સુમુહં	સુમુખ
માગહિયા	માગધિકા	વિજ્જુવિલસિઅં	વિદ્યુદ્ધિલસિત
આલિંગણયં	આલિંગ્ગનક	વેદુઓ	વેષ્ટિક [વિલક્ષણ]
સંગચયં	સંગતક	રચનમાલા	રત્નમાલા
સોધાણય	સોપાનક	સ્વિત્તયં	ક્ષિપ્તક
વેદુઓ	વેષ્ટક	સ્વિત્તયં	ક્ષિપ્તક [વિલક્ષણ]
રાસાલુહઓ	રાસાલુહધક	દીવયં	દીપક
વેદુઓ	વેષ્ટક [વિલક્ષણ]	ચિત્તકચરા	ચિત્રાક્ષરા
રાસાનદિયં	રાસાનદિતક	નારાયઓ	નારાચક [વિલક્ષણ]
ચિત્તલેહા	ચિત્રલેહા	નંદિઅયં	નંદિતક
નારાયઓ	નારાચક	માસુરયં	માસુરક
કુસુમલયા	કુસુમલતા	નારાયઓ	નારાચક [વિલક્ષણ]
ભુઅગપરિરિગિઅં	ભુજ્જપરિરિગિત	લલિઅયં	લલિતક [વિલક્ષણ]
સ્વિજ્જિઅયં	સ્વિઘતક	વાણવાસિઆ	વાનવાસિકા
		અપરાંતિકા	અપરાંતિકા

કઠ કઠ ગાથાઓ કયા કયા છંદમાં

‘ગાહા’ (ગાથા) છંદવાળી ગાથાઓ ૧, ૨, ૩૫, ૩૬, ૩૭, ૩૮, ૩૯, ૪૦ છે.

‘માગહિયા’ [માગધિકા] આ છંદવાળી ગાથા ૪, ૬ છે.

આક્રીની ગાથાઓ બુદા બુદા છંદમાં છે.

આ સ્તવમાં આવતા છંદોનાં અન્ય નામો

‘કુસુમલયા’ [કુસુમલતા] આ છંદનું અન્ય નામ “ઔપચ્છંદસિક” પણ કહેવાય છે.

‘સ્વિજ્જિઅયં’ [સ્વિઘતક] આ છંદનું અન્ય નામ ‘વંશપત્રપતિત’ પણ કહેવાય છે.

‘દીવયં’ [દીપક] આ છંદનું અન્ય નામ ‘મંડિલ’ પણ કહેવાય છે.

‘ગાથા’ છંદનું લક્ષણ

મુણિ ટ ગુરુ તત્થ ન જો વિસમે છટ્ટો ડ મજ્જગો પદમે ॥

બુદ્ધ ડ દલન્નિમિ લહુ છટ્ટો સેસં સમં ગાહા ॥૧॥

[સપ્ત ચતુર્માત્રા ગુરુશ્ચ તત્ર ન જગણો (Isi) વિષમે ષષ્ટસ્તુ મધ્યગઃ પ્રથમેડર્ધે ॥

દ્વિતીયે તુ દલે લઘુઃ ષષ્ઠઃ શેષં સમં (ષવા) ગાયેતિ ॥૧॥]

ચાર^૨ માત્રાવાળા સાત ટગણુ પછી એક ગુરુ પ્રથમાર્ધમાં આવે, તેમાં વિષમ (ત્રણ

૧—‘દુતિચડપંચહકલા ગણાઃ કચટતપનામાનઃ’

અહીં દ્વિમાત્રી ટગણુ, ત્રિમાત્રી ચગણુ, ચતુરમાત્રી ટગણુ, પંચમાત્રી ટગણુ અને ષટ્માત્રી પગણુ

એમ પાંચ ગણુ નજીવા

[४५६]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[पृष् ५]

पांय छत्सादि ज्येष्ठी) टगणुमां नगणु (131) न होय, छ्त्रो टगणु मध्यमां कगणु (5) वाजो होय, अने द्वितीयाधर्मां पांय टगणु पञ्ची छ्त्रो लघु होय, आङ्गीनुं प्रथमाधर्मां पेडे समञ्जुः आ प्रभाणे गाथा छ'दनुं लक्षणु गणुयुं. आ छ'दमां ज्यां ज्यां विराम करवो ते अतावे छे.

दुइआ छट्टे पढमाउ सत्तमे लाउ कुणइ उवरिदले ॥

न लहुम्मि पंचमे पढमयाउ इह तलदले विरई ॥२॥

[उपरितनार्थं षष्ठे (चतुर्लघुकेऽर्वाक्) द्वितीयाह्लात्सप्तमे प्रथमाह्लाद्विरतिं कुरु ॥ इहाधस्तनेऽर्थं पञ्चमे चतुर्मात्रिकलघुगणे प्रथमाह्लात्त विरतिः ॥२॥]

पूर्वाधर्मां छ्त्र टगणुमां द्वितीय लघु पूर्वं विराम करवो, सातमा टगणुमां प्रथम लघु पूर्वं विराम करवो, अने उत्तरार्धमां पांयमा टगणुमां प्रथम लघु पूर्वं विराम करवो. [गा. १] 'श्लोके' छ'दनुं लक्षणु

पंचमं लहु सव्वत्थ, सत्तमं दुचउत्थप ।

छट्टं पुण गुरुं जाण सिलोगं विति पंडिआ ॥१॥

[सर्वत्र पंचमं लघु द्वितीयचतुर्थयोः (पादयोः) सप्तमम् ।

षष्ठं पुनर्गुरु येषामक्षरं तं श्लोके ब्रुवते पण्डिताः ॥१॥]

सर्वत्र (यारे पादमां) पंचमाक्षर लघु होय, षष्ठाक्षर सर्वत्र गुरु होय अने द्वितीय पादमां तथा अतुर्थ पादमां सप्तमाक्षर लघु होय, तेने साक्षरे श्लोके छ'द करे छे. [गा. ३] 'भागधिका' छ'दनुं लक्षणु

विसमेसु दोन्नि टगणा, समेसु पो दो तओ दुसु वि जत्थ ॥

लहुओ कगणो लहुओ, कगणो तं मुणह मागहिअं ॥१॥

[विषमयोः (प्रथमतृतीययोः) द्वौ टगणौ समयोः पः टः ततो द्वयोरपि ।

(समविषमयोः) लघुछः कगणो लघुकः कगणस्तां जानीहि मागधिकाम् ॥१॥]

विषम [प्रथम अने तृतीय ज्येष्ठी संज्यक] पादमां प्रथम ज्ये टगणु होय, अने सम [द्वितीय अने अतुर्थ ज्येष्ठी संज्यक] पादमां प्रथम पगणु अने द्वितीय टगणु होय. तयार याद सम विषम अन्नेमां [यारे पादमां] अनुक्रमे लघु, कगणु, लघु अने कगणु आवे तेने भागधिका छ'द करे छे. [गा. ४]

'आसि'गनक' छ'दनुं लक्षणु

लहु दु गुरु टगणछकं, सव्वेसु पपसु पढमतइयम्मि ॥

दुचउत्थे जमियमिणं, आलिगणयम्मि छंदम्मि ॥१॥

[द्विलघुगुरुरूपटगणषट्कं सर्वेषु पादेषु प्रथमं तृतीयेन ॥

द्वितीयं च चतुर्थेन यमकितमेतदालिङ्गनके छन्दसि ॥१॥]

प्रथम ज्ये लघु अने तृतीयाक्षर गुरु ज्येवा यार मात्राना छ टगणु यारे पादमां आवे, अने प्रथम पाद तृतीय पाद साथे अने द्वितीय पाद अतुर्थ पाद साथे यमकवाणुं होय. तयारे आसि'गनक नामनो छ'द करेवाय छे. [गा. ५]

'संगतक' छ'दनुं लक्षणु

लहुतगणचउगं गुरुणो, पायतिप तदुन्नि टगणदुगं ॥

लहुतगणो पंतगुरु, संगययं रइअअणुपासं ॥१॥

અંક ૧૨]

અભિતશાંતિસ્તવ

[૪૫૭]

[લઘુતગણચતુષ્કં ગુરુ પાદત્રિકે લઘુતદ્વયં દ્વયમ્ ॥

લઘુતગણોડ્વયગુરુઃ સંગતકં રચિતાનુપ્રાસમ્ ॥૧॥]

પ્રથમ લઘુ અક્ષરવાળા ચાર તગણ અને અંતિમ અક્ષર ગુરુ, આ પ્રમાણે ત્રણ પાદ સુધી સરખું આવે, અને ચતુર્થ પાદમાં લઘુ અક્ષરવાળા બે તગણ પછી બે તગણ પછી લઘુ અક્ષરવાળો એક તગણ અને અંતિમ એક ગુરુ, આ પ્રમાણે સંગતક નામનો છંદ અનુપ્રાસર અલંકાર સહિત સમજવો. [ગા૦ ૭]

‘સોપાનક’ છંદનું લક્ષણ

ગુરુલહુટગણપગણં, ગુરુ ચ સોવાણયં સમપપદ્ધિ

[ગુરુલઘુરૂપટગણપશ્ચકં ગુરુશ્ચ સોપાનકં સમપદ્ધૈઃ]

પ્રથમ એક ગુરુ પછી બે લઘુ એવા પાંચ તગણ અને અંતિમ એક ગુરુ, આ પ્રમાણે ચારે સમ પાદોએ કરીને સોપાનક^૩ છંદ સમજવો. [ગા૦ ૮]

‘વેષ્ટક’ છંદનું લક્ષણ.

તચપતટદુગં, પોટચઙક્રતચતતિગલહુગુરુગો ।

ચદુટો ચચઙટચદુગં, તચતિણિણ ટપગદસય ગુરુ વેઠો ॥૧॥

[તચપતટદ્વિકતદ્વિકપટચતુષ્કતચતત્રિકલઘુગુરવઃ ॥

ચદ્વિકટચચતુષ્કટચદ્વિકચત્રિકટૈકાદશકગુરવો વેષ્ટઃ ॥૧૧॥]

તગણ, ચગણ, પગણ, તગણ, ટગણ બે, તગણ બે, પગણ, ટગણ ચાર, તગણ, ચગણ, તગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરુ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ, ચગણ બે, તગણ, ચગણ ત્રણ, ટગણ અગિયાર, અને ગુરુ આ પ્રમાણે ‘વેષ્ટક’ છંદ સમજવો. [ગા. ૯]

‘રાસાલુબ્ધક’ છંદનું લક્ષણ

ટગણદુગં લહુગુરુણો, ટગણતિગં લહુગુરુ ચટગણતિગં ॥

દુસરિચ્છં અંતપયં, રાસાલુબ્ધયં છંદં ॥૧॥

[ટગણદ્વિકં લઘુર્ગુરુષ્ટગણત્રિકં લઘુર્ગુરુશ્ચ ટગણત્રિકમ્ ।

દ્વિતીયસમં ચતુર્થં (યત્ર તત્) રાસાલુબ્ધકચ્છન્દઃ]

પ્રથમ પદમાં ટગણ બે, પછી એક લઘુ અને એક ગુરુ, દ્વિતીય પાદમાં ટગણ ત્રણ પછી એક લઘુ અને એક ગુરુ, તૃતીય પાદમાં ટગણ ત્રણ અને ચતુર્થ પાદ દ્વિતીય પાદ સમ, આ પ્રમાણે રાસાલુબ્ધક નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા૦ ૧૦]

(વિલક્ષણ) ‘વેષ્ટક’ છંદનું લક્ષણ

પોતયુગં લહુગુરુણો, ટછક્ર દુગુરુ ટસત્ત લહુગુરુગા ।

પટદુતચગુરુનવટા, દુલહુગુરુ ટચઙ દો ગુરુગા ॥૧॥

૨—પકદ્વિપ્રાન્તરિતં વ્યજ્જનમવિવક્ષિતસ્વરં बहुशः ॥

આવર્ત્યતે નિરન્તરમથવા યદસાવનુપ્રાસઃ ॥૧॥

સ્વરની વિવક્ષા કર્યા સિવાય એટલે અમુક જ સ્વર હોય એમ નહીં અર્થાત્ કોઈ પણ સ્વર હોય અને એક, બે, કે ત્રણ અક્ષરને અંતરે એક ને એક વ્યંજન વારંવાર આવે તો તે ‘અનુપ્રાસ’ નામનો અલંકાર કહેવાય છે.

૩ આ સોપાનક છંદના દરેક પાદમાં સોળ અક્ષરો આવે છે.

[४५८]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ५]

टदुचगुरुजुयं टतिगं, दुलहुगुरु अवर 'वेदुओ' छंद ।

[पतञ्जिकं लघुगुरुदृष्टकगुरुद्वयटसप्तकलघुगुरवः ।

पटञ्जिकतचगुरुदनवकलघुद्वयगुरुदृष्टकगुरुद्विकाः ॥१॥

टञ्जिकचगुरुयुतं टञ्जिकं लघुञ्जिकं गुरुरपरवेष्टकच्छन्दः ।]

पगल्यु, तगल्यु मे, लधु, गुरु, टगल्यु छ, गुरु मे, टगल्यु सात, लधु, गुरु, पगल्यु, टगल्यु मे, तगल्यु, यगल्यु, गुरु, टगल्यु नव, लधु मे, गुरु, टगल्यु बार, गुरु मे, टगल्यु मे, यगल्यु, गुरुवाणा टगल्यु त्रल्यु, लधु मे, गुरु, आ प्रमाणे विवक्षल्यु वेष्टक नामने छंद समण्वे। (प्रथम वेष्टक करतां आ वेष्टक विवक्षल्यु छे.) [गा० ११]

' रासान'दिक ' छंदनु' लक्षल्यु

टदुलहुदुगुरु पढमे, दुइप टदुलहु पप तइप ।

तुरिप टदुगं सगुरु, रासाइनंदियं छंद ॥१॥

[टञ्जिकलघुञ्जिकगुरवः प्रथमे द्वितीये टञ्जिकलघुगुरवः ।

(पदे तृतीये) तुर्ये टञ्जिकं सगुरु रासानंदतिकं छन्दः ॥१॥]

टगल्यु मे, लधु मे, अने गुरु, आ प्रमाणे प्रथम पाद अने द्वितीय पादमा होय तृतीय पादमा मे टगल्यु, लधु अने गुरु होय, अने अतुर्थ पादमा टगल्यु मे अने गुरु होय, ते रासान'दिक नामने छंद कहेवाय छे. [गा० १२]

' अित्रलेखा ' छंदनु' लक्षल्यु

तटतटदुलहुदुगुरा, आइदुगे तटतटतिगदुलहुगुरु ।

तुरिप तटतटजुयलं, चरणगुरु चित्तलेहति ॥१॥

[तटतटञ्जिकलघुञ्जिकगुरव आदिञ्जिके तटतटञ्जिकलघुञ्जिकगुरवः (३) ।

तुर्ये तटतटञ्जिकचगुरवश्चित्रलेखा, इति ॥१॥]

तगल्यु, टगल्यु, तगल्यु, टगल्यु मे, लधु मे, अने अेक गुरु. आ प्रमाणे प्रथम पादमा होय, तृतीय पादमा तगल्यु, टगल्यु, तगल्यु, टगल्यु त्रल्यु, लधु मे, अने अेक गुरु होय, अतुर्थ पादमा तगल्यु, टगल्यु, तगल्यु, टगल्यु मे, यगल्यु, अने अतिम अेक गुरु होय, ते अित्रलेखा नामने छंद कहेवाय छे. [गा० १३]

' नाराचक ' छंदनु' लक्षल्यु

गुरुलहुचनवगनगणो, चअट्टनगणो चअट्टनगणो अ ।

दस चगणा तह नगणो गुरुदुनि नाराओ ॥१॥

[गुरुलघुरुपचनवकं नगणश्चाष्टकं नगणश्चाष्टकं नगणश्च ।

दश चास्तथा नगणश्चगणो गुरुद्वयं नाराचः ॥१॥]

गुरु लधु इप यगल्यु नव, नगल्यु, यगल्यु. आइ, नगल्यु, यगल्यु आइ अने नगल्यु, यगल्यु दश, नगल्यु, यगल्यु, गुरु मे, आ प्रमाणे नाराचक नामने छंद जल्युवे। [गा० १४]

४ आ छंदमां नगल्यु जे अतावेल छे ते अक्षरगल्यु छे ते आइ प्रकारे छे.

(१) भगण SII	(४) यगण ISS	(७) नगण III
(२) जगण ISI	(५) रगण SIS	(८) भगण SSS
(३) सगण IIS	(६) तगण SSI	पतेऽक्षरगणाः

અંક ૧૨]

અભિતશાંતિસ્તવ

[૪૫૯]

‘કુસુમક્ષતા’ છંદનું લક્ષણ

વિસમે કલાણ છક્કં, સમેસુ અડગં નિરંતરં ન હુતં ।

અંતે ગણો યગણો કુસુમલયા નામછંદમ્મિ ॥૧॥

[વિષમયોઃ કલાનાં ષટ્કં સમયોરષ્ટકં ન ચૈતન્નિરન્તરમ્ ।

અન્યે રગણયગણૌ કુસુમલતાનામ્નિ ચ્છન્દસિ ॥૧॥]

વિષમ. પાદમાં છ કળા અને સમ પાદમાં આઠ કળા પ્રથમ હોય, અને અંતમાં રગણ તથા યગણ હોય, તે કુસુમક્ષતા નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગાં ૧૬]

‘ભુજંગપરિરિગિત’ છંદનું લક્ષણ

તગણો ટગણો લહુગુરુ, પગણો ટગણો ય ટુલહુગુરુ ટુહણા ।

પવં ચિયપચ્છંદ્રં, ભુજંગપરિરિગિયં છંદં ॥૧॥

[તગણટગણો લઘુર્ગુરુઃ પગણટગણશ્ચ લઘુદ્વિકગુરુદ્વિતીયે ॥

પમેવથ પશ્ચાર્ધં ભુજંગપરિરિગિતં છન્દઃ ॥૧॥]

તગણ, ટગણ, લઘુ અને ગુરુ પ્રથમ પાદમાં હોય, દ્વિતીય પાદમાં પગણ, ટગણ એ લઘુ, અને એક ગુરુ હોય, એ જ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધમાં (તૃતીય-ચતુર્થપાદમાં) હોય, તે ભુજંગપરિરિગિત નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૧૬]

‘ખિઘતક’ છંદનું લક્ષણ

ભરનમનગણલહુગુરુ, સવ્વપપસુ તહા જઈ દસમે ॥

સવ્વંતક્ષરજમિયં, છંદં ચ્ચિઙ્ગિયનામંતં ॥૧॥

[ભરનમના લઘુર્ગુરુશ્ચ સર્વપદેષુ તથા યતિદશમે (દશમેઽક્ષરે વિશ્રામઃ) ॥

સર્વપાદેશ્વન્ત્યાક્ષરયમકિતં તત્ ચ્ચિઘતકનામચ્છન્દઃ ॥૧॥]

ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ, નગણ, લઘુ અને ગુરુ આ પ્રમાણે ચારે પાદમાં હોય, તેમજ દશમાક્ષરે વિશ્રામ હોય, ચારે પાદના અંત્યાક્ષર યમકવાળા હોય, તે ખિઘતક નામનો છંદ કહેવાય છે. (ગાં ૧૭)

‘લલિતક’ છંદનું લક્ષણ

ટગણચઝકં લહુગુરુ, પાયતિપ તગણ ટગણદુગં ॥

લહુગુરુ તુરિપ જાણહ, લલિયયં નામં ચ છંદમ્મિ ॥૧॥

[ટચતુષ્કં લઘુર્ગુરુશ્ચ પાદત્રિકે ટટટદ્વિકમ્ ॥

લઘુર્ગુરુસ્તુર્યં જાનીહિ લલિતકનામ ચ ચ્છન્દઃ ॥૧॥]

ચાર ટગણ, લઘુ અને ગુરુ, એમ ત્રણે પાદમાં સમાન આવે, અને ટગણ, તગણ, ટગણ એ, લઘુ અને ગુરુ, એમ ચતુર્થ પાદમાં આવે, આ લલિતક છંદ સમજવો. [ગા. ૧૯]

‘કિસલયમાલા’ છંદનું લક્ષણ

ટપ્પણગં જલહુગુરુ, પતેયં સત્તવીસમત્તાઓ ॥

કિસલયમાલા છંદં જાણહ છંદમણુવિટ્ટં ॥૧॥

[ટપ્પચ્ચકં જગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ પ્રત્યેકં સપ્તવિંશતિમાત્રાઃ ॥

કિસલયમાલા નામચ્છન્દસ્યુદ્દિષ્ટં છન્દઃ ॥૧॥]

પાંચ ટગણ, જગણ, લઘુ અને ગુરુ, એમ પ્રત્યેક પાદમાં આવે અને માત્રા સત્તાવીશ હોય, આ પ્રમાણે કિસલયમાલા છંદને વિષે છંદનો ઉદ્દેશ જાણવો (ગાં ૧૯)

[૪૬૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

‘ સુમુખ ’ છંદનું લક્ષણ

લહુચદુગટગણલહુગુરુ, તદુગં લહુગુરુપગણટલહુગુરુગા ॥

ચદુગં ટગણો લહુગુરુ, તેરકલં સવ્વઓ સુમુહ છંદં ॥૧॥

[લઘુરૂપચઢ્વિકં ટગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ તઢ્વિકં લઘુર્ગુરુઃ પટલઘુગુરવઃ ॥

ચઢ્વિકં ટગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ ત્રયોદશમાત્રાઃ સર્વેષુ સુમુખઃ છન્દઃ ॥૧॥]

લઘુ અક્ષરવાળા ચગણુ એ, ટગણુ, લઘુ અને ગુરુ હોય, દ્વિતીય પાદમાં તગણુ એ, લઘુ અને ગુરુ હોય, તૃતીય પાદમાં પગણુ, ટગણુ, લઘુ અને ગુરુ હોય, ચતુર્થ પાદમાં ચગણુ એ, ટગણુ, લઘુ અને ગુરુ હોય, અને દરેક પાદમાં તેર તેર માત્રા હોય, તે સુમુખ નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૨૧]

‘ વિદ્યુદ્વિલસિત ’ છંદનું લક્ષણ

દુલહુગુરુદુલહુગુરુ, પત્તેયં વિજુવિલસિયં છંદ ॥

[લઘુઢ્વિકં ગુરુલ્લઘુઢ્વિકં ગુરુશ્ચ પ્રત્યેકં વિદ્યુદ્વિલસિતં છન્દઃ]

એ લઘુ અને એક ગુરુ એમ દરેક પાદમાં સમાન હોય તે વિદ્યુદ્વિલસિત નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૨૧]

(વિલક્ષણ) ‘વેષ્ટક’ છંદનું લક્ષણ

તદુટચડતટો^૫ તતિગં, લહુગુરુપટદુન્નિદુગુરુગા વેઢ્વો ॥

[તઢ્વિકટચતુષ્કતટાઃ તઢ્વિકં, લઘુગુરુઃ પટઢ્વિકં ગુરુદ્વયં વેષ્ટકઃ]

તગણુ એ, ટગણુ ચાર, તગણુ, ટગણુ, તગણુ ત્રણ, લઘુ, ગુરુ, પગણુ, ટગણુ એ, અને ગુરુ એ, આ વિલક્ષણ (પ્રથમ કરતાં ભિન્ન) વેષ્ટક છંદ બનણુવો. [ગા. ૨૨]

‘ રત્નમાલા ’ છંદનું લક્ષણ

પઢ્વમે ટદુગુરુ પવં, સેસેસુ ટસત્તગુરુદુગં અંતિ ॥

પત્તેયં વત્તીસં, મત્તાઓ રયણમાલાપ ॥૧॥

[પ્રથમે ટો ગુરુઢ્વિકં ચૈવં શેષેષુ ટસપ્તકં ગુરુઢ્વિકં અન્તે ॥

પ્રત્યેકં દ્વાત્રિંશન્માત્રા રત્નમાલાયામ્ ॥૧॥]

પ્રથમ પાદમાં પ્રથમ એક ટગણુ, પછી એ ગુરુ એમ ચાર વખત આવે, બાકીના ત્રણ પાદમાં સાત ટગણુ અને અંતિમ એ ગુરુ આવે, અને પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળા હોય, તે રત્નમાલા નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૨૩]

‘ ક્ષિપ્તક ’ છંદનું લક્ષણ

પગણો ટદુગં ગુરુગો પત્તેયં ચિત્તર્યામ્મિ છંદમ્મિ ॥

[પટઢ્વિકગુરવઃ પ્રત્યેકં ક્ષિપ્તકે છન્દસિ]

પગણુ, ટગણુ એ, અને એક ગુરુ, આ પ્રમાણે દરેક પાદમાં હોય તે ક્ષિપ્તક નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૨૪]

(વિલક્ષણ) ‘ક્ષિપ્તક’ છંદનું લક્ષણ

રનરલગા પત્તેયં ચિત્તય છંદમ્મિ વા ॥

[રનલગાઃ પ્રત્યેકં ક્ષિપ્તકચ્છન્દસિ વા જાનીહિ]

૫ અહીં દ્વિતીય ટગણુ આવે તો જ માત્રાઓ મળતી આવે, માટે ‘તટો’ ત્યાં ‘તશ્ચ ટો ચ’ એ પ્રમાણે સમાસ કરવો.

અંક ૧૨]

અભિતશાંતિસ્તવ

[૪૬૧]

રગણ, નગણ, રગણ, લઘુ અને ગુરુ આ પ્રમાણે પ્રત્યેક પાદમાં હોય તે વિલક્ષણ (પ્રથમ 'ક્ષિપ્તક' કરતાં બિન્ન) ક્ષિપ્તક નામનો છંદક બનણવો. [ગા. ૨૬]

'દીપક' છંદનું લક્ષણ

ચિત્તયજ્ઞંદં ચડપયજમિયં દીપયમહવ મંડિલનામ ॥

[ચતુર્થુ પાદેષુ યમકિતં ક્ષિપ્તકં છન્દો દીપકમથવા મંડલિનામ ।]

ચારે પાદમાં યમક હોય એ ક્ષિપ્તક એટલે દિપક છંદ કહેવાય છે, અથવા આ છંદનું દ્વિતીય નામ 'મંડિલ' પણ છે. [ગા. ૨૬]

'ચિત્રાક્ષરા' છંદનું લક્ષણ

ટપ્પણમં દોન્નિ ગુરુ, પદમે તુરિણ ય ટછગગુરુપગો ॥

કુતિપ ચડપયજમિયં જાણહ ચિત્તવચ્ચરં છંદં ॥ ૧ ॥

[ટપ્ચકં ગુરુદ્વયં પ્રથમે તુર્યે ચ દ્વિતીયતૃતીયે ચ ટષ્ટકં ॥

ગુરુશ્ચૈકશ્ચતુષ્પદ્યાં યમકિતં છંદો વિદ્ધિ ચિત્રાક્ષરામિતિ ॥૧॥]

પ્રથમ પાદમાં અને ચતુર્થ પાદમાં ટગણ પાંચ, અને ગુરુ એ હોય, દ્વિતીય પાદમાં અને તૃતીય પાદમાં ટગણ છ, અને એક ગુરુ હોય અને ચારે પાદ યમકવાળાં હોય, એવો ચિત્રાક્ષરા નામનો છંદ બનણવો. [ગા. ૨૭]

(વિલક્ષણ) 'નારાચક' છંદનું લક્ષણ

ચગણેગારસગુરુગો, ચડદસ ચગણા ય નગણ સોલસચા ॥

ટગણો ચગણા તિન્નડ, અવરં નારાયછંદમં જાણ ॥૧॥

[પકાદશ ચગણા ગુરુશ્ચતુર્દશ ચગણા નગણઃ ષોડશ ચગણાઃ ॥

ટગણઃ ત્રયશ્ચગણા इत्यपरं નારાચકચ્છન્દો વિદ્ધિ ॥૧॥]

અગિયાર ચગણ, ગુરુ, ચૌદ ચગણ, નગણ, એાળ ચગણ, ટગણ અને ત્રણ ચગણ, આ વિલક્ષણ (પ્રથમ કરતાં બિન્ન) નારાચક નામનો છંદ સમજવો. [ગા. ૨૮]

'નન્દિતક' છંદનું લક્ષણ

કુલહુ ગુરુ કુલહુ ગુરુ ગુરુ ય સઠ્વેસુ નન્દિયં છંદ ॥

[લઘુદ્વયં ગુરુર્લઘુદ્વયં ગુરુર્ગુરુશ્ચ સર્વેષુ પાદેષુ નન્દિતં છંદઃ]

લઘુ એ, ગુરુ, લઘુ એ, ગુરુ અને ગુરુ (અર્થાત ગુરુ એ) આ પ્રમાણે સર્વ પાદમાં આવે તે નન્દિતક નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૨૯]

'ભાસુરક' છંદનું લક્ષણ:

તગણો પગણો તગણો, ટટટટટગણો ગુરુ પટટુ ગુરુગો ॥

વારસ ટગણા સુજઈ, ભાસુરયં જાણમણુપાસં ॥૧॥

[ટપટટટટટટટગણગુરુપટ દ્વિકગુરુકાઃ ॥

ટગણા દ્વાદશ સુચતિ સાનુપાસં ચ ભાસુરકં જાનીહિ ॥૧॥]

તગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, ગુરુ, પગણ, ટગણ એ, ગુરુ, ટગણ આર, એમ સુચતિ અને અનુપાસ સહિત ભાસુરક છંદ બનણવો. [ગા. ૩૦]

[૪૬૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

(વિલક્ષણ) 'નારાયક' છંદનું લક્ષણ

તેરસ ચગણા નગણો, નવ ચા નંગણો ય તોસ ચા ગુરુગો ॥

ચગણ દ્વારસ પવં, અવરં નારાય છંદયં જાણ ॥૧॥

[ત્રયોદશ ચગણા નગણો નવ ચ નગણશ્ચ ત્રિશ્ચા ગુરુકઃ ॥

અષ્ટાદશ ચા પદમપરં નારાચ્છન્દો જાનીહિ ॥૧॥]

તેર ચગણ, નગણ, નવ ચગણ, નગણ, ત્રીશ ચગણ, ગુરુ અને અઢાર ચગણ આ વિલક્ષણ (પ્રથમ 'નારાયક' કરતાં ભિન્ન) નારાયક નામનો છંદ જાણવો [ગા. ૩૧]

(વિલક્ષણ) 'લલિતક' છંદનું લક્ષણ

ચગણો ટગણચતુષ્કં, ગુરુ તદ્વા લલિયયં અવરં ।

[ચગણષ્ટચતુષ્કં ગુરુશ્ચ તથા લલિતકમપરમ્ ।]

ચગણ, ટગણ ચાર અને ગુરુ, એમ ચારે પાદમાં હોય તે વિલક્ષણ (પ્રથમ લલિતક કરતાં ભિન્ન) લલિતક નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૩૨]

'વાનવાસિકા' છંદનું લક્ષણ.

ટચતુષ્કો નવમારસલહુહિ સા વાણવાસિકા ।

[ટચતુષ્કં નવમી દ્વાદશી ચ લઘુના માત્રા સા વાનવાસિકા]

ટગણ ચાર હોય, તેમાં નવમી અને ચારમી માત્રા લઘુ આવતી હોય, આ પ્રમાણે ચારે પાદ હોય, તે વાનવાસિકા નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૩૩]

'અપરાંતિકા' છંદનું લક્ષણ

અઢકલરગણો લહુગુરુ, સઠ્વહિ તદ્ વરંતિઆ હોઈ ।

[અષ્ટ માત્રા રગણો લઘુર્ગુરુશ્ચ સર્વત્ર તથાઽપરાંતિકા ભવતિ]

આઠ માત્રા, રગણ, લઘુ અને ગુરુ, આ પ્રમાણે ચારે પાદમાં હોય તે અપરાંતિકા નામનો છંદ કહેવાય છે. [ગા. ૩૪]

અજિતશાંતિસ્તવની ગાથાએના ભાવાર્થ

- (૧) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.
- (૨) આ ગાથામાં કર્તા શ્રીઅજિતનાથ અને શ્રીશાંતિનાથની સ્તુતિ કરીશ એમ સૂચવે છે.
- (૩) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર કરેલ છે.
- (૪) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથનું નામ માત્ર કીર્તન કરવાથી પ્રાણીઓ સુખ, ધીરજ અને ખુદ્ધિને પામે છે એમ કહેલ છે.
- (૫) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ અને શ્રી શાંતિનાથને કરેલો નમસ્કાર મોક્ષના કારણભૂત થાઓ. તેથી કર્મ વગેરેનો નાશ, અને તેનાથી થતી વસ્તુનો લાલ જાણવેલ છે.
- (૬) આ ગાથામાં અજિતનાથ અને શાંતિનાથનું શરણું અંગીકાર કરે એમ કહ્યું છે.
- (૭) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની નાના વિશેષણપૂર્વક સ્તુતિ, અને તેમનું શરણું ગ્રહણ કરી સદાને માટે નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.
- (૮) આ ગાથામાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને અનેક વિશેષણપૂર્વક નમસ્કાર, અને તે પ્રભુ પાસે શાંતિ અને સમાધિરૂપ વરદાન માગવામાં આવેલ છે.

અંક ૧૨]

અજિતશાંતિસ્તવ

[૪૬૩]

(૯-૧૦) આ એ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ તીર્થકરને અનેક વિશેષણો પૂર્વક પ્રણામ અને તેમની પાસે ' હે પ્રભો ! મારાં પાપ દૂર કરો' એ પ્રમાણે માગણી કરવામાં આવેલ છે.

(૧૧-૧૨) આ એ ગાથામાં શ્રી શાંતિનાથ જિનેન્દ્ર પ્રથમ હસ્તિનાપુરના ભૂપ, ત્યારબાદ ભરતક્ષેત્રના ચક્રવર્તી અને એ ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ-સિદ્ધિની વિગત, ત્યારથી ગાથામાં શ્રી શાંતિનાથની સ્તુતિ અને તેમની પાસે શાંતિની યાચના કરવામાં આવેલ છે.

(૧૩) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથને વિશેષણો પૂર્વક નમસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે, અને જગતના શરણભૂત હે પ્રભુ ! મારા પણ શરણભૂત થાઓ એમ યાચના કરી છે.

(૧૪) આ ગાથામાં શ્રી શાંતિનાથની સ્તુતિપૂર્વક ચિત્તની શાંતિની યાચના કરી છે.

(૧૫-૧૬) આ એ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ પ્રભુની સ્તુતિ છે.

(૧૭-૧૮) આ એ ગાથામાં ધણુ વિશેષણપૂર્વક શાંતિનાથનું શરણું સ્વીકાર્યું છે.

(૧૯-૨૧) આ ત્રણ ગાથામાં અનેક વિશેષણપૂર્વક અજિતનાથને પ્રણામ કર્યાં છે.

(૨૨-૨૫) આ ચાર ગાથામાં દેવલોકમાંથી દેવતાઓ વંદન કરવા કેવી રીતે આવે છે તેની વિગત, શ્રી. શાંતિનાથની સ્તવના, અને પ્રાંતે-શાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કર્યો છે.

(૨૬-૨૯) આ ચાર ગાથામાં દેવલોકમાંથી વંદન કરવા માટે આવેલી દેવાંગનાઓનો અપૂર્વ ચિતાર વર્ણવ્યો છે, બાદ અજિતનાથને આદર પૂર્વક વંદન કરવામાં આવેલ છે.

(૩૦-૩૧) આ એ ગાથામાં મનોહર નૃત્યપૂર્વક દેવીઓએ શાંતિનાથ પ્રભુને કેવી રીતે વંદન કર્યું, એ વખતે દેવીઓની નૃત્યકલા કેવી અનુપમ હતી વગેરે વર્ણન અને પ્રાંતે શ્રી શાંતિનાથ વિભુને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે.

(૩૨-૩૪) આ ત્રણ ગાથામાં બંને તીર્થકરોની ધણુ જ વિશેષણ પૂર્વક સ્તુતિ કરવામાં આવી છે, અને પ્રાંતે મુક્તિના શાશ્વતા સુખની યાચના કરવામાં આવી છે.

(૩૫) આ ગાથામાં આ પ્રમાણે બંને તીર્થકરોની મેં (કર્તાએ) સ્તુતિ કરી છે.

(૩૬) આ ગાથામાં વિશેષણ પૂર્વક બંને તીર્થકરો પાસે મારા ખેદ અને દુઃખનો ધ્વંસ કરો, તથા આ સ્તવનને સાંભળનાર સભા પણ પ્રસાદને-એટલે મારા વચનના ગુણનું ગ્રહણ અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેરબાની-કરો એ પ્રમાણે કહેલ છે.

(૩૭) આ ગાથામાં શ્રી અજિતનાથ તથા શ્રી શાંતિનાથ બંને તીર્થકરો લોકોને હર્ષ આપો, સમૃદ્ધિ આપો, 'નંદિષેણુ'ને વિશેષ સમૃદ્ધિ આપો, શ્રીતાઓને સુખની વૃદ્ધિ આપો અને મને (કર્તાને) સંયમને વિષે આનંદ આપો એ પ્રમાણે સૂચવેલ છે. " નન્દિવેણમ-મિનન્દિમ્ આનાથી કર્તાએ પોતાનું નામ પણ સૂચવેલ છે.

(૩૮) આ ગાથામાં સ્તવનનો મહિમા વર્ણવેલો છે. આ સ્તવનને પાક્ષિક ચાતુર્માસિક સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં એક જણે બોલવું અને બીજાએ સાંભળવું એમ જણાવેલ છે.

(૩૯) આ સ્તવનને પ્રાતઃકાલે અને સાયંકાલે જે બાણે સાંભળે છે, તેને કાષ્ટ પણ જાતનો રોગ થતો નથી અને પૂર્વના સર્વે રોગો નશ થઈ જાય છે. એમ કહ્યું છે.

(૪૦) મોક્ષ અને કીર્તિની અભિલાષા રાખતા હો તો ત્રણ જગતના ઉદ્ધારક જિનેન્દ્રના વચનને વિષે આદર કરો. એ પ્રમાણે સૂચવેલ છે.

[૪૬૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૫]

અજિતશાંતિસ્તવ સંબંધી બીજી કેટલીક હકીકત

વધુ મળી આવતી ગાથાઓ

વચગયકલિકલુસાણં, વચગયનિદ્ધંતરાગદોસાણં ।

વચગયપુણબ્ધવાણં, નમો ત્યુ તે દેવાહિદેવાણં ॥૧॥

નાશ પામ્યો છે કલિ સંબંધી મલ જેનો અથવા કલેશ અને પાપ જેનો, નિર્મૂળ થયા છે રાગદ્વેષ જેનો, તથા ટળી ગયો છે પુનર્જન્મ જેનો એવા તે દેવાધિદેવને નમસ્કાર થાઓ.

સર્વં પસમઈ પાવં, પુણં વહુઈ નમંસમાણસ્સ ।

સંપુણચંદ્રવચણસ્સ, કિત્તણે 'અજિઅસંતિસ્સ' ॥૨॥

સંપૂર્ણ ચંદ્ર જેવા વદનવાળા શ્રી. અજિતનાથ અને શાંતિનાથ એ બંનેનું કીર્તન કરે છતે વંદન કરનારના સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

કેટલીક પ્રતોમાં ૩૯મી ગાથા પછી ઉપર્યુકત બંને ગાથાઓ દૃષ્ટિગોચર થાય છે, પરંતુ તેને બાલવનો પ્રચાર નથી.

પ્રતો પુસ્તકો ટીકાઓ અને લેખ

પાટણના ભંડારમાં શ્રી અજિતશાંતિ સ્તવની તાડપત્રની પ્રત છે. આ સિવાય અન્ય ભંડારોમાં પણ હોવાનો સંભવ છે. આ સ્તવની હસ્તલિખિત પ્રતો તો અનેક ભંડારોમાં વિદ્યમાન છે, તેમજ પંચ પ્રતિકમણુ, નરમરણુ વગેરે સંખ્યાબંધ છપાયેલાં પુસ્તકોમાં કામકામ દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

'શ્રી અજિતશાંતિ' ઉપર જિનપ્રભસુરિની ટીકા છે. આ સિવાય અન્ય પણ ટીકાઓ છે. આના ઉપર એક જર્મન વિદ્વાને જર્મન ભાષામાં લેખ લખેલ છે એમ સાંભળ્યું છે. અજિતશાંતિસ્તવ જેવું 'ઋષભવીરસ્તવ'

અજિતશાંતિસ્તવ જે હંદમાં રચાયેલ છે તે જ હંદમાં શ્રી. સકલચંદ્ર વાચકના શિષ્ય શ્રી. શાંતિચંદ્રે 'ઋષભવીરસ્તવન' રચેલ છે. માત્ર ભિન્નતા એટલી જ છે કે અજિત-શાંતિસ્તવ પ્રાકૃતમાં છે અને આ સંસ્કૃતમાં છે. તેમાં અજિતનાથ અને શાંતિનાથની સ્તુતિ છે અને આમાં આદિનાથ અને મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ છે. આ ઋષભવીરસ્તવ ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાયેલ 'શ્રી. પ્રકરણુ રત્નાકર' ભાગ ત્રીજાના ૮૩૫-૮૩૭મા પૃષ્ઠમાં મૂકેલ છે.

આ શ્રી ઋષભવીરસ્તવની અન્તિમ પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે.

સંપ્રતિ સુવિહિતયતિપતિ, સૂરિશ્રીહોરવિજયગુરુરાજ્યે ॥

શ્રીસકલચંદ્રવાચક-બાલકમુનિશાંતિચન્દ્રેણ ॥૩૮॥

કવિતામદપરિહારાન્નુવતા વિમલાશયેન જિનરાજૌ ॥

યદવાપિ સુકૃતમતુલં સંઘે શાંતિર્ભવતુ તેન ॥૩૯॥

॥इति श्रीसकलचंद्रवाचकबालकमुनिशांतिचंद्रविरचित श्रीऋषभवीरस्तवः समाप्तः॥

ઉપસંહાર

શત્રુજ્ય મહાકલ્પ, મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણુ, પંચપ્રતિકમણુ સાર્થ, પ્રકરણુ રત્નાકર, અજિતશાંતિ પર રચાયેલ સંસ્કૃત ટીકા વગેરે અનેક ગ્રન્થોને અવલંબીને લખાએલા આ લેખને અહીં સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. આ અજિતશાંતિ સ્તવનું સૌ જીવો ભક્તિપૂર્વક પઠન શ્રવણાદિ કરે અને સ્વહૃદયરૂપી કમલને તેની પીયૂષ ધારાથી સીંચે એ જ ભાવના !

સ મા યા ર

પ્રતિષ્ઠા—ગોમીમાં અષાડ શુ. ૩ના દિવસે પૂજ્ય પંન્યાસ શ્રી કલ્યાણવિજયજીના હસ્તે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

ધ્વજદંડ—ગવાલમાં પૂજ્ય પંન્યાસ શ્રી કંચનવિજયજી ગણિના ઉપદેશથી અષાડ શુ ૧૦ના દિવસે ધ્વજદંડ ચડવવામાં આવ્યો.

દીક્ષા—પાલીતાણામાં ઉજ્જમકુંડની ધર્મશાળામાં પૂજ્ય પંન્યાસ શ્રી માનવિજયજી ગણિએ ઇન્દોરના ભાઈ બાબુલાલ પરમાનંદને અષાડ શુ. ૩ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ વિશ્વાનંદવિજયજી રાખીને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા. (૨) પુના કમ્પમાં પૂજ્ય પંન્યાસ શ્રી ધર્મવિજયજી ગણિએ પોસાલીયા (મારવાડ)ના ભાઈ બાબુલાલ હીરાચંદને અષાડ શુ. ૬ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ વિમલપ્રભવિજયજી રાખીને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા. (૩) ખંભાતમાં પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજીએ પ્રતાપગઢ (માલવા)ના મૂળ દિગંબર સંપ્રદાયના ભાઈ ભગવાનદાસ વ્રજલાલને અષાડ શુ. ૬ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ ભદ્રાનનવિજયજી રાખીને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા. (૪) ઇન્દોરમાં પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી ચંદ્રવિજયજીએ ઉજ્જૈનના એક ભાઈને અષાડ શુ. ૬ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ રાજવિજયજી રાખીને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા. (૫) અમદાવાદમાં પૂજ્ય પંન્યાસ શ્રી રવિવિમળજીએ સાચોરના ભાઈ દેવીદાસને અષાડ સુ. ૧૦ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ દેવેન્દ્રવિમળજી રાખીને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા. (૬) કોયા ગામમાં પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયલલિતસૂરિજીએ તેસડાના ભાઈ કાંતિલાલને જ્ઞેઠ વ. ૩ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ રામવિજયજી રાખીને તેમને પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી. મિત્રવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા. (૭) અમદાવાદમાં લુલુઆવાડામાં પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયલલિતસૂરિજીએ ફલોદીના ભાઈ તેજમલજી લાલચંદજીને અષાડ શુ. ૬ના દિવસે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ મુનિ રૂપવિજયજી રાખીને તેમને પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી. વિકાસવિજયજીના શિષ્ય બનાવ્યા. (૮) ભુજ (કચ્છ)માં અચલગચ્છીય પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી. ગૌતમસાગરજીએ જામનગરના એક ભાઈને અષાડ સુ. ૩ના દિવસે દીક્ષા આપી.

કાળધર્મ—(૧) જ્ઞેતપુરમાં અષાડ સુ. ૮ના દિવસે પૂજ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજીના પ્રશિષ્ય મુનિરાજ શ્રી ચંપકવિજયજી કાળધર્મ પામ્યા. (૨) પુનામાં અષાડ વદ ૧૪ના દિવસે પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજીના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી મનહરવિજયજી કાળધર્મ પામ્યા.

પર્યુષણપર્વની રજાઓ—શ્રી જ્ઞેનસંઘની અરજી સ્વીકારીને લાહોરની લાઇકાર્ટે શ્રી પર્યુષણ પર્વની રજાઓ મંજૂર કરી છે,

સ્વીકાર

સ્વાધ્યાયદોહન (પૂર્વાચાર્યપ્રણીત જિનસ્તવાદિસંગ્રહ)—સંપાદક પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી, પ્રકાશક પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરિચંચમાળા ગોપીપુરા, સુરત. મૂલ્ય એ આના. (૨પાલખર્ચ એ આના)

તત્ત્વાર્થસૂત્ર—પં. સુખલાલજીકૃત વિવેચન અને અનુવાદ યુક્ત (હિન્દી ભાષામાં.) પ્રકાશક- જ્ઞેનાચાર્ય શ્રી. આત્માનંદ જન્મ ૨૦ શતાબ્દી સ્મારક ટ્રસ્ટ ખોડ. ત્રાંયાકાંટા. વહો-રાનો જીનો માળો. મુખ્ય મૂલ્ય દોઢ રૂપિયો.

Regd. No. B. 3801

અડધી કિંમતે મળશે

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશનો

શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક

ભ. મહાવીર સ્વામીના જીવન સંબંધી વિદ્વાનોએ લખેલા
અનેક લેખોથી સમૃદ્ધ ૩૫૦ પાનાનો દળદાર અંક.

મૂળ કિંમત બાર આના.

ઘટાડેલી કિંમત છ આના

(ટપાલ ખર્ચ એક આનો વધુ)

ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું

ત્રિરંગી ચિત્ર

કળા અને શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ સર્વાંગ સુંદર ચિત્ર.

૧૪" x ૧૦"ની સાઈઝ, સોનેરી બોર્ડર

મૂળ કિંમત આઠ આના.

ઘટાડેલી કિંમત ચાર આના

(ટપાલ ખર્ચ દોઢ આનો વધુ)

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગભાઈની વાડી, ઘી કાંટા, અમદાવાદ.

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR

SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA

Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05

Fax : (079) 23276249